

Յ Ո Յ Ս

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

Բ Ա Ն Ա Մ Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԹԻԻ 10.

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ՄԱՅԻՍ

ՅԱՐՄԱՇ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԶԱՐԻԱՓԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆԱՑ

1865—ՌՅԺԴ

ԱՆՈՒԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՅ*

Տ. Տ. Պօղոս Ս. Արքեպիսկոպոս Պատրիարք Կ. Պօլսոյ: « 3 օրինակ »
 Տ. Սարգիս Արքեպիսկոպոս Նախկին Պատրիարք
 Տ. Գեորգ Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ Պրուսիայի
 Տ. Իսահակ Արքեպիսկոպոս . փոխա-
 նորդ Ս. Երուսաղեմայ
 Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Վարժապետեան

Ա Ս Ա Ր Լ Ո Ւ Խ

Տ. Յովնանէս Բաշանայ

Ա Տ Ա Բ Ա Ջ Ա Ր

Տ. Անդրէաս Բաշանայ
 Տ. Նիկողոս Բաշանայ
 Աղեկամար Կիւմիւշեան
 Անանիա Աղաբեան
 Անդրանիկ Խոնաման « Պօլս »
 Առաքել Ներկարարեան
 Աստուածատուր Տ. Յ. Մաղաբեան
 Արսէն Գարիկեան
 Մ. Բարսեղ Ֆէնէսեան
 Գարեգին Նիկողոսեան « Պօլս »
 Գրիգոր Դարբեան
 Տ. Յ. Գ. Դաւաճանեան
 Մ. Գրիգոր Դժմամանուկեան
 Գրիգոր Յ. Վարժապետեան
 Իպրոց Ս. Հրեշտակապետի
 Իպրոց Ս. Կարապետի
 Իպրոց Ս. Լուսաւորչի
 Իպրոց Ս. Ստեփաննոսի
 Եփրեմ Ս. Վարժապետեան
 Մ. Թորոս Սարգսեան
 Խաչատուր Կարապետ Երամեան
 Կարապետ Դարաստեմանեան
 Մ. Կարապետ Դամեան
 Կարապետ Բաղսեան
 Համբարձում Մեծածեան
 Մատաթիա Ալմանեան
 Մարուգէ Ս. Եաջարեան
 Մ. Մարտիրոս Քեօսեան
 Մեարդ Տ. Գեորգեան
 Մ. Մինաս Մ. Նդիպեան
 Մ. Մինաս Նազարէթեան
 Մկրտիչ Փանդեան
 Մ. Մկրտիչ Քեօսեան
 Մնացական Ս Գալիկեան
 Յակոբ Սաղբեան
 Մ. Յակոբ Դարակիւղեան
 Յակոբ Չիլնիկեան
 Մ. Յարութիւն Աճեմեան
 Յարութիւն Երամեան
 Յարութիւն Թովմեյեան « Նկմիցի »
 Մ. Յովսէփ Տիմիշեան
 Յովնանէս Արխամբեան
 Յովնանէս Մարտիրոս Զրնարեան
 Յովնանէս Ներկարար Պօղոսեան
 Յովնանէս Պէլզատ Ֆէնէրճեան
 Մ. Յովնանէս Փանդուկեան
 Մ. Պաղտատար Տէվլեան
 Պետրոս Ակնցեան
 Պետրոս Մաղաբեան
 Պետրոս Մ. Պարսեան
 Մ. Պետրոս Մ. Սամուէլեան
 Մ. Սահակ Տ. Ստեփանեան

Սահակ Արսէն Երամեան
 Սարգիս Նէմցեան
 Մ. Սարգիս Թառիկեան
 Մ. Սարգիս Մ. Բարսեղեան
 Ստեփան Թամպուլեան
 Մ. Ստեփան Բարմաքաղեան
 Ստեփան Փաշանթիով « Նախիջևանցի »
 Մ. Ստեփան Մ. Պաղտիկեան
 Մ. Վարդերես Թօփուղեան
 Տիգրան Մ. Սարգիս Գալիկեան
 Քերովէ Բ. Նազարէթեան

Ա Ր Մ Ա Շ

Տ. Կարապետ Բաշանայ
 Տ. Ստեփան Բաշանայ
 Ահարոն Մ. Մալեան
 Գեորգ Մ. Յարութիւնեան
 Մ. Գրիգոր Ա. Սիւղեան
 Կարապետ Ներսէսեան
 Կարապետ Յ. Թումանեան
 Մինաս Մալեան
 Մկրտիչ Գարապաշեան
 Յակոբ Մ. Հայրապետեան
 Յարութիւն Փիլիկեան
 Մ. Յարութիւն Մ. Ստեփանեան
 Յարութիւն Ներսիսեան
 Յովնանէս Տ. Սահակեան
 Մ. Յովնանէս Սափրէ
 Սարգիս մլր . Թաղալեան

Ա Ր Ս Լ Ա Ն Պ Է Կ

Տ. Մարտիրոս Տ. Յովակիմ Բաշանայ, ք
 Խաչատուր Վարժապետ Թորոսեան
 Խաչիկ Կակարեան
 Կարապետ Պէրեբեան
 Մկրտիչ Տ. Կարապետեան

Ե Ր Ո Ւ Ս Ա Ղ Է Մ

Տ. Տ. Եսայի Ս. Արքեպիսկոպոս Պատ.
 Ս. Երուսաղեմի :
 Թանգարան Ս. Յակոբու . փանայ

Զ Մ Ի Ի Ռ Ն Ի Ա.

Տ. Յակոբ Բաշանայ Պալապանեան
 Աղամ Մ. Ս. Դժմապեան
 Գրիգոր Չիլնիկեան
 Հայրապետ Եաջարեան
 Դուկան Պալ . Թաղալեան
 Յարութիւն Չինճիճեան
 Նուպար Դադտաղլեան
 Ստեփան Յովնանէս Տէտեան
 Վրթանէս Կիւրեղեան

Թ Ա Մ Լ Ը Ի

Տ. Սահակ Բաշանայ

Խ Ա Ս Կ Ա Լ

Տ. Արսէն Բաշանայ
 Եսայի Դաճմանեան
 Դադարոս Մ. Չալբեան
 Սիմոն Մ. Սիմոնեան
 Վարդերես Թաշճի
 Փիլիպպոս Մարտիրոսեան

Կ Ա Ր Ի Ն

Յարութիւն Ս. Արքեպիսկոպոս
 Տ. Գրիգոր Տ. Մ. Բաղրատունին
 Ընթերցարան Արշարունեանց ընկ
 Յարութիւն Ա. Դէնէփիւղեան
 Յարութիւն Մուշեղեան
 Սարգիս Էֆէնիս Խ. Էնֆէլէճեան

Կ Է Մ Լ Է Յ Ի Կ

Յովնանէս և Վարդան Էրմէրճի
 Գեորգեան

Կ Է Յ Վ Է Մ Ի Ջ Ա Գ Ի Ի Ղ

Առաքել Յ. Մ. Երամեան
 Բարսեղ Մ. Մարտիկեան
 Գրիգոր Տ. Նիկոսեան
 Եփրեմ Գ. Տ. Պօղոսեան
 Խաչատուր Յ. Տօնիկեան
 Խաչատուր Մ. Հ. Բաղրատունի
 Կարապետ Յ. Էլմասեան
 Կարապետ Պրնճաղորճ Ասատուրեան
 Կարապետ Ս. Քելիկեան
 Համբարձում Գ. Ալմաստեան
 Համբարձում Յ. Հովսեփեան
 Դադարոս մ. Սահակեան
 Մարտիրոս Մ. Ս. Աղապետի
 Միքայել Գ. Գալիկեան
 Միքայել Կ. Չալբեան
 Մկրտիչ Յ. Խաչատուրեան
 Յակոբ Պատուելի Պէլլեբեան
 Յակոբ Մ. Կելիսեան
 Մ. Յակոբ Քերոբեան
 Յարութիւն Երամեան
 Յարութիւն Մ. Պօլաճեան
 Յովակիմ Պրնճաղորճ Ներկիղեան
 Յովակիմ Յ. Տէրաբեան
 Յովակիմ Մ. Գ. Ներկիղեան
 Յովնանէս Խ. Բաղրատունի
 Յովնանէս Գ. Նիկիկեան
 Յովնանէս Թ. Կիւրաղբեան
 Յովնանէս Յ. Չալբեան
 Նշան Պրնճաղորճ Նազարէթեան
 Պետրոսիկ Պ. Մ. Երամեան
 Պօղոս Համեստաղորճ Պէլլեբեան
 Սարգիս Յ. Սախապեան
 Սարգիս Մ. Մ. Բաղրատունի
 Սերոբէ Կ. Տօնիկեան
 Սերոբէ Յ. Էլմասեան

Կ Է Օ Լ Բ Ա Ջ Ա Ր

Խաչատուր Թիւթիւնճի Յակոբի

Կ Ի Ի Ռ Լ Է

Տ. Պօղոս Բաշանայ
 Իպրոց
 Մ. Համբարձում
 Մ. Յովնանէս Նալբանդեան

Կ. Պ Օ Լ Ի Ս

Ալեքսան Վարդապետ Աճեան
 Ահարոն Վ. Սախատ
 Բարթոլոմէոս Վ.
 Գարեգին Վ. Թաթարեան

*Կինդրուկ Արգիշ Գործակալներէն որ ցուցակէս դուրս մնացած բաժանորդաց անուններն օր յառաջ հասցնեն:

հազար մեկուկուս. մի քան միջ մանր. քմի
աղանձ հիմուն Բն հղաւաթ պմուգ. Կ
արագ ինքնապատմ. պա զոս
աճմն պիւսման
քա բղղալ. մի

ա զմ քրտ աղ
մո՞ իմանման
իկ մեղմիկ տմանիկ աղաւթաւ ին առաւ
ալ բոճանն միւր քաւաւ Եկ Կ մարկիմ

պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ
պ Կ մարկիմ

ԱՄՄԱԳԻՐ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

Թիի 10

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

ԼՈՒՍԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆ

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

Մարդկային հոգւոյ քունը իւր ան-
ոին հիւանդութեանց առաջին մահա-
ռիթմ է, հիւանդութիւն մը որ սոսկա-
լի խաւարի մէջ կ'արտաբերէ, ուր միշ-
տաւեւ է այն խաւարն հոն մարդկա-
յին հոգին իր մահաբեր եւ ծանր քո-
նը կ'արտաբերէ, եւ ուրիշ որ այն խա-
ւարը փարատուած է հոն քնոյ թելքե-
նալուն եւ մարդկային սեռի իւր հիւ-
անդութեանց սոսկալի օրհնադրերէն
փրկաւ երբեք չըտր կարողաւ լի:

ա զմ քրտ աղ
մո՞ իմանման
իկ մեղմիկ տմանիկ աղաւթաւ ին առաւ
ալ բոճանն միւր քաւաւ Եկ Կ մարկիմ

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

1865

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

ՄԱՅԻՍ

իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ
իւր Կ մարկիմ

Որչափ մարդիկ առանց այս քունը
թոթուելու անցած են. քանի՞նք ըն-
բանաւոր կենդանեաց բնական վիճակին
մէջ մարդկային աղնիւ կատարելութիւն
ուսնենալին մուցած են. որչափ
մարդիկ իրենց մտաւոր կարողութեանց
սահմանը լոկ աւուր աչ խառնութեան եւ
աւուր պարենի զբաղմունքներով ցան-
կապատած են, որչափ մարդիկ միայն
կենջեն, կարթննան, կհաղնին, կճաշեն
կշրջին. կընթրեն, եւ կ'ուսնեն առանց

տաննցմէ դուրս ուրիշ խորհուրդ մը ունենալու :

Սոսկալի՛ քուն , այնչափ երկարատև՝ որչափ խաւարը թանձրամած , անհնարին թմրութիւն , յոր թարթափող ապերժանքներն ՚ի թարշիշ ճանապարհորդող մարդարէին պէս ո՛չ ալիկոծութենէ կվողովին , եւ ոչ վառնդաց դարման տանելու հոգերով կղբաղին , այլ առտուանց դուրս կելլեն , հանրութեան ճանապարհին վրայ տեղ կըռնեն , փողոցները կընցնեն , կըրջին կյաւծին , և լուիկ դիշերոյ ժամերուն կըխմեն :

Այս թմրած քնէածներուն մէջ ոչ լոյսը գոյաւոր է եւ ոչ նորա յաղթանակը , զի քնով ուռուցեալ գլուխներ զգայութեան պատիր կամ անպատիր ըմբռնանց մէջ չեն կրնար ունենալ մարդկային հոգեւոր շարժումն : Իսկ արթուններու մէջ լոյսն իր յաղթանակը շքեղութեամբ կուեննայ :

— Ունի՞ արդեօք մեր ազգն այս յաղթանակը — :

Աշխարհի ընդհանուր տնցից պատմութիւնը խիստ հազուադիւրս բացառութիւն մը կներկայացնէ ուղած լուսաւորներուն , որոց յաղթանակն լուսաւոր հանճարոյ մը պտակն եղած է :

Զանազան ժողովուրդներ երբ իրենց անդորրութեան ապագայ անհաստատութիւնը չկռելու միճակին մէջ իբրեւ մեքենայ կշարժէին կգործէին կննջէին՝ կարթնային նոցա մէջ Լիգուրիկայ Սոլոնի եւ Սոկրատի պէս քանի մը մասնաւոր խոհուն գլուխներ նոցա ապագային վրայ արամաստհելու օրինադրելու , եւ դրածնին ընդունելի ընելու լոյսն ունէին , պարզ խօսքով , թմրած երկըրագնափա տակ իբրեւ միայն արթուն , խաւար գիշերոյ մը մէջ իբրեւ միայն քանի մը լոյսեր՝ Ազգերու բազմութիւն իրենց կըաշէին :

Ընդհանուրին հողին քունը տարած և քունը խաւարի մէջ աւելի ծանրացած էր , երբ այս շնաշխարհիկ բացառեալները իրենց ժամանակը մեծահամբաւ ընելու կաշխատէին յաջորդ ազգերու :

Ինչպէս մէզնէ դուրս ազգեր՝ անանկ ալ մեր Ազգը ժամանակի հնութեան մէջ ազգային երջանկութեան թէ ներկայն և թէ ապագայն մտածող լուսաւոր գլուխներ ունեցաւ , որոնք կը գործէին ոչ այնչափ հանճարոյ և բազդի ուժով , որչափ մեր ազգը սիրող Նախախնամութեան ձեռքով :

Ժողովուրդը՝ երբ Անահայ և այլոց կռոց պիղծ եւ ամբարիշտ սեղանէն սփռուած միդին եւ խաւարին մէջ կթարթափէր , մեծն Գրիգոր Աւետարանէն ընդունած երկնաւոր լուսով սոսկայի չարչարանաց կհամբերէր :

Ժողովուրդը երբ մեծին Ներսէսի շնորհիւ և աշխատութեամբ ձեռք բերած թաղաւորական կառավարութեան տակ իր անխառն քունը կքնանար՝ անգին այն երանելին մահադեղով ՚ի յաւիտենականութիւն կընթանայր :

Ժողովուրդը երբ իր քունը կշարունակէր՝ նախարարեան խորհուրդը Արշակունի տան հզօր պետութիւնը Պարսկական բռնաւորութեան կմատնէր , եւ մէկ հատիկ արթուն և լուսաւոր գլխոյ մը արդար եւ արտասուած գին թախանձանքն ՚ի դերեւ կհանէր : Եթէ հանրութիւնը արթուն եւ լուսաւոր ըլլար . Արթուն հօտապետին արդար թախանձանքն անպատու չէր ելլեր , եւ լոյսն իւր յաղթանակը միշտ կուեննար , եւ նոյն յաղթանակը անշուշտ տակաւին մեր վշտակոծ գլուխներն պիտի կրէին :

Բայց — ո՛հ — , ոչ երբեքն ունեցաւ և ոչ այժմ ունի հանրութիւնն այն

լայն՝ զոր խիստ մասնաւորներ իբրեւ
փոքր Աստուածներ ունէին եւ կունե-
նան . այն երջանիկ լայն կրօնք՝ յորում
մարդ կու թիւնն տնմահութեան կենաց
տուհաւատչեայն կվայելէ :

— Արեւմտի ինչ է լուսաւորութեան
դարու մէջ կապրիմք ըսածը — :

Աշխարհի ընկերականութեան զա-
նազան կերպարանաւորութիւնը չարու-
նակ կայ , մարդիկներու դադափար ըն-
դարձակած , մեծամեծ ազգեր արթն-
ցած , բայց որչափ խորհուրդներն օրէ
օր բարձրացած՝ նոյնչափ Արօնի եւ Հայ-
րենեաց աւանդութիւններ կորսուած
եւ ազգեր ի կատարելութիւն առաջ
նորդող նախնի Օրինադրաց հոգիներ
վերցուած են . Քաղաքակրթութեան
ստեղծի յեղափոխութիւնն է այս՝ յո-
րում ոմանք լուսոյ յաղթանակը՝ այն է
Ճողովրդեան լաւութիւն եւ կատարե-
լութիւն ձեռք բերուած կկարծեն , ո-
մանք ալ Արօնի ճշմարիտ եւ հարկա-
ւոր լոյսը կորսնցնելուն յաջորդող ահա-
դին եւ յաւիտեանական միջոյ անդունդ-
ները նշմարելով՝ մարդկային երջանկու-
թիւն պատրաստող երկրաւոր քաղաքա-
վարութեան կերպն ալ կարհամարեն .
Աստի խիստ քիչերն են՝ Արօնի եւ
մարդկութեան իրաւանց սկզբունքները
միօրինակ սիրելով՝ դործողներն , հե-
տեւաբար լոյսն իր ծաւալումը ընդհա-
նուր կերպով սփռած չէ , եւ եթէ մառ-
նաւորաց ոգւոյն պատկերը ընդհանրու-
թեան ձեւ կրնայ առնել , եւ ըստ այնմ
քանի մը լուսաւորներ ունեցող դարը
լուսաւոր համարիլ . աշխարհի եւ ոչ իսկ
մէկ դարը խաւարի համարելու ենք .
քանի որ իւրաքանչիւրն ալ իր լուսա-
ւորներն ունեցած է :

Արթնութիւնը՝ որ միջոյ փարատե-
լէն կհետեւի , սկսած է մարդերու մտաց
մէջ , բայց նոյն արթնութիւնը՝ կատա-

րերութեան դործածուիլէ յառաջ
տակաւին սոսկ անձնական իրաւանց ծա-
նօթութեան մէջ դադրած է : Ասոր
համար ամեն մարդ իւր իրաւունքը կը
տեսնէ՝ եւ կճանչնայ մտքի լուսով , ա-
ռանց Աստուածային եւ ընկերական ի-
րաւունքները ճանչնալու եւ յարգելու ,
միտքը ազատ ճանապարհաւ ընդարձա-
կուելով՝ կամքը իրեն նպատակին ծա-
ռայեցնելու տեղ՝ ինք ալ անձնասիրու-
թեան կրկն կհաւանի եւ կժառայէ :

Կհետեւի թէ՛ ամեն մարդ արթն-
է եւ լուսաւոր , բայց ինք իր համար , եւ
միւթն ալ դեռ չէ փարատուած մար-
դերու մտքէն . Ինչպէս կրնամք այս-
պիսի դար մը լուսաւորութեան դար
համարիլ :

Եւրոպիոյ մէջ Ճողովուրդ կայ՝ որ
ողւով չափ ազատութեան կրօնայ
միշտ , որոց համար յեղափոխութիւնն ալ
անհրաժեշտ եւ բնական օրէնքի մը ձեւ
առած է , ինչպէս աստեղաց եւ երկրի
ընթացքը եւ շարժումը , անանկ ալ նո-
յա խորհուրդները միշտ շարժական են .
Յեղափոխութիւնը ինչ որ ընելու էր ը-
րաւ , եւ ազատասէր խզճի եւ դիտակ-
ցութեան ազատութեամբ Արօնի ընդ-
հանրական ազատութեան ճանապար-
հէն սկսած են երթալ . բայց անոնց մէջ
ալ ճշմարիտ արթնումը եւ ճշմարիտ լու-
սաւորը խիստ նուազ եւ փոքր բացա-
ռութիւն մը է , իբրեւ ամպամած կը
լինայի վրայ քանի մը աստղեր , հետե-
ւաբար լոյսը դեռ հանրածաւալ չէ :

Մեր Ազգին դարձ , նորա աշխարհի
մէջ տանելիք դույն անեղձ՝ ճակատա-
դրոյն խտութիւնը՝ զինքը բաւական
փորձառու ընելէ ետքը , այսօր կուզէ
շարժել թոթուել քուներ եւ թմբուլութի-
ւնը՝ եւ փարատել խաւարը . եւ այս բազ-
ճանքով յառաջագիմութեան մէջ ազա-
տութեան Ծարթը՝ Վեհափառ Սուր-

Թանի աղափառներ և լուսաւոր կառաւարկութեան շնորհիւ ձեռք բերած է բայց ձեռք բերուածին համաձայն չար ժերու լոյսը դեռ հանրածաւալ եղած չէ:

Սահմանադրական ազդաց վիճակը քննած ատեննիս՝ կտեսնանք որ դրական եւ ոչ կամայական կամ ինքնատեղծ սկզբանց կկոթնէին անոնք. երբ ժողովուրդը մը ինքնատեղծ սկզբունքով չը պիտի վարուի, դրականը սորվելու կը պարտաւորի:

Սահմանադրական վարչութիւնը՝ կը սէ հեգինակ մը, մարդկային յառաջադիմութեան նպատաւոր է. ժողովուրդը լուսաւորել չէ թէ իւր պարտքն է՝ այլ իւր էութեան պայմանը՝ եւ գոյացական վիճակը. իւր ապահովութիւնը լուսոյ մէջ է, ինչպէս Տեափոթիկ վարչութեանը խաւարի մէջ, եթէ չըլլայ լոյս սահմանադրութիւնը՝ չկրնար գործա-

ծել իւր օրէնքները, պիտի ստիպի սողիլ թէ շնորհիւ սահմանադրութեան ազատութիւն ունի, պիտի սորվի թէ նոյն ազատութիւնն ալ իւր կարելոր օրէնքներն ունի, ասոնք սորվիլ եւ գործադրելն է Լուսաւորուիլ:

Վերջապէս ճշմարիտ լուսաւորութիւնը սահմանադրական ազատութեան պայմանները սորվելու, կատարելու, քաղաքակրթական օրինաց եթէ գործադրութիւնը եթէ հպատակութիւնը անկեղծութեամբ և ճշմարտութեամբ արամադրելու մէջ կկայանայ, զի մարդկային ազատութիւնը ճշմարտութեան մէջ է, ինչպէս կհրատարակէ Աստուածային անսուտ վիճիւր՝ թէ « Ծանի՛ւր զճշմարտութիւն՝ և ճշմարտութիւնն ողջաւեսցէ զձեզ »:

ԽՈՐԷՆ Վ. ԳԲԲ. ԱՇԽԵԱՆԾ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԻՄԱՍՏԱՄԻՐԱՒԱՆԻ ԳԵՐԱՅ ԲԱՂԱԲՈՒՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Նարոնախութիւն Ցեռ Թե. 9

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԻՆՏԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՈՒՆԻՔՆԵՐԸ ԱՅՍԻՆՔՆ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՉԱՓ

Գերագոյն իշխանութիւնը համարէ թէ ընկերութիւնը տակնուվրայ ընող արտաքին եւ ներքին անկարողութիւնները և բռնութիւնները խախտող կարողութիւն մի է, այս վախճանին հասնելու համար պէտք է որ իշխանն երեք տեսակ իրաւունք ունենայ: Առաջին իրաւունքն է հպատակացի ցցինէ վար-

չութեան այն կանոնները որ տէրութեան խաղաղութիւնը պահպանելու համար ան մարդու կցցներն թէ ի՛նչ պէտք է ընել կամ չընել, կամ թէ այս օրէնքները չպահած ատեն ի՛նչ պատիժ պէտք է կըրել: Քաղաքագիտաց « օրէնագրական իշխանութիւն » բառն ալ ոյս է:

Ներկայից քաղաքական մեծ մարդ

մնոյն ներքին աղէտից առաջին անհելը բաւական չէ, պէտք է նաեւ արտաքին բռնութեանց դէմ ալ պաշտպանել կայն, քաղաքացիները իրենց վրայ յարձակող թշնամեաց դէմ զինելու կարողութեամբ։ «Խաղաղութիւն եւ պատերազմ ընելու իշխանութիւն» ըստածն ալ այս է։

Երբորդ տէրութեան պիտոյքները թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ժամանակ մեծամեծ ծախուց կկարօտին, իշխանները պէտք է որ կարողութիւն ունենան հարկ ժողովելու եւ քաղաքացիները պարտաւորելու։ որ հայրենեաց պիտոյքը լեցնելու համար հարկաւոր եղածը նպաստեն։

Այս դանաղան առաւելութիւններով իշխանները հպատակաց վրայ երեք տեսակ իրաւունք կստանան, իրաւունք անոնց «դործոց» վրայ, իրաւունք անոնց «անձանց» վրայ, իրաւունք անոնց «ընկից» վրայ։ Բայց Աստուած որդեկողոյսն իշխանութեան աղբիւրն է, այս իշխանութիւնը իրենց ուղածին պէս գործածելու համար չտար իշխանաց, այսպիսի ընդարձակ իշխանութիւն մը մարդու հաւատարմութիւնը նպատակ մը ունի, այս նպատակն է գերազայն օրէնքն ու կարգը, որուն համեմատ պիտի դործածուի այս իրաւունքները, եւ այս օրէնքն ալ մի միայն «հասարակաց բարին» կրնայ ըլլալ։

Սոյս թիւն եւ առաքինութիւն դատելու կանոնը նոյն է քաղաքապետականին եւ բարոյականին մէջ, եւ ինչպէս իւրաքանչիւր անհատի, ասանկ ալ ամբողջ ընկերութեան մէջ։ Մարդըս միշտ յանցաւոր է, երբ միայն իրեն վերաբերեալ անձնական հաճոյքով մը կդործէ, միշտ առաքինի է, երբար իր կամքը կկանոնաւորէ հասարակաց բարոյն համար՝ որ թէ իւր անձին եւ թէ ամեն բանաւոր էակաց ալ

բարին է։ Նոյնպէս քաղաքապետութեան մէջ ալ իշխանները երբեք չեն մեղանչեր, երբ բաց ի հասարակաց բարոյն ուրիշ օրէնք չունին, բայց անոր անոնց ընկերութեան հասարակաց բարին նկատելու միտոյն իրեն անձնական օգտին համար կդործէ, բռնաւոր մ'է։

Գերազայն իշխանները պարտելու համար երկրիս վրայ իրենցմէ վեր դատաւոր չունին, բայց զիրենք ուղղելու համար ամեն ժամանակ իրենցմէ վեր օրէնք մը կայ։ «Իշխանն ուրիշէ կըլնայ կախումն ունենալ, կրտէ Պրուտարքոս»։ Եւ կախումախանութիւն անկիւց հպատակ է այն կենդանի օրինաց՝ զոր Պինդարոս մահկանացուաց եւ անմահից թագաւոր կանուանէ, որ ո՛չ դրաց մէջ եւ ո՛չ տախտակի վրայ դրուած է։ որովհետեւ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ (բաւականութիւնը), որ միշտ իր ներքալ կը բնակի, միշտ դանիկայ կը լիակէ, եւ իր հողին բնաւ անկախութեան մէջ չթնդուր։

Ասկէց կհետեւի՝ ի՞նչ պիտի լինի թէ իշխաններն հպատակաց դործոց վրայ ամենեւին իրաւունք մը չունին, քանի որ Տէրութեան օգտին եւ հասարակաց բարոյն կկերպրեին։ Բաւականաց մտաց եւ կամաց աղատութեան վրայ ալ իրաւունք մը չունին, իրենց իշխանութիւնը միայն արտաքին գործոց վրայ է։ Իշխան մը չկրնար օրինակի համար կրօնից վրայ ներքին հաւատք պահանջել իր հպատակներէն։

Արեւաց արդիւնէլ հրատարակական պաշտօն մը կամ քանի մը հաւաքաց հանդանակներու, կործեաց եւ արարողութեանց բացայայտ դուռնութիւնը ուրունք հասարակաց խաղաղութիւնը կըլնոյն վրդ տիւլ աղանդոց բազմութեան կամ տարբերութեան համար, բայց իր

իշխանութիւնը՝ ասկից անդին չանցնելու :
Մարդկային պղծութիւնը հրահանգ երու հա-
մար **Աստուծոյ** հաստատուած եկեղե-
ցական իշխանութեանց կվերաբերի հա-
մարման ճամբով ցցնել թէ գերագոյն
պատճառը բնական օրինաց վրայ գերբը
նական օրէնք մ'ալ աւելցուցած է . և
հպատակները կատարեալ ազատութեան
մէջ թողելու է՝ որպէս զի ամեն մարդ-
իր գլխուն քննէ այս յայտնութեան հա-
ւատարմութիւնը հեղինակութիւնն ու
դատաւանները :

Ինչպէս որ երեւելի հեղինակ մը
կրտէ . « կրօնքը **Աստուծոյ** կողմէ , և
թագաւորներէն ալ վեր է : Թագաւոր-
ները թէ որ կրօնից խառնուին , փոխա-
նակ զանիկայ պաշտպանելու բռնութեան
տակ կ'ձգեն » :

Երկրորդ իշխանները իրաւունք չու-
նին իրենց հպատակաց անձանց վրայ
թէ որ հասարակաց բարւոյն համար
հարկ մը չկենայ : Գերագոյն իշխանու-
թեան ծագումն անմիջապէս **Աստուծոյ**
մէ է , իշխանութեան իրաւունքները
պէտք չէ որ հակառակին այն խորհրդ-
գոյ՝ որոնց համար զանիկայ առած է
Աստուծոյ : **Աստուծոյ** չկրնար տալ այն
իշխանութիւնը բարբաբոս և ամբարշտա-
ւան իշխանաց անարդարութեան , բռն-
նութեան , անդթութեան և ուրիշ բո-
լորդադանական և մարդու անվայել
կիրքերը կատարելու համար : Միայն
ինքը իրաւունք ունի իւր արարածոց կե-
նաց վրայ , այս իրաւունքը կ'հաղորդէ՝
միայն կարգ կանոն պահպանելու և օ-
րինաց բռնաբարութիւնը արգիլելու հա-
մար . ուրեմն ամենեւին մէկ իշխան մ'ալ
չկրնար իւր հպատակաց կեանքը վեր-
ցնել բաց այն առեւն միայն՝ որ հպա-
տակը նոյն օրինաց ձեռք զանոնք բռ-
նաբարած ըլլալուն հաւանած է : **Ահա**
ւասիկ « հպատակաց ազատութիւն » ըս-

աւածը՝ որ պէտք է նուիրական և ան-
բռնաբարելի ըլլայ իշխանաց :

Երրորդ իշխանները բնաւ իրաւունք
չունին հպատակաց մասնաւոր ընչից վը-
րայ . բանի որ հասարակաց բարւոյն հա-
մար հարկ մը չկայ :

Գետնի և **թագի** ժառանգական ի-
րաւունքները մի և նոյն սկզբանց վրայ
հիմնուած ըլլալով . մէկը աւելը միւսին
վրայ յարձակիլ է : **Ահա**ւասիկ « իրա-
ւունք սեպհականութեան » ըսուածն ալ
այս է :

Երբ հասարակաց բարին կ'ապահան-
ջէ . իշխանները կարող են այն առեւն
մասնաւորաց գործքերը պատժել , մար-
դիկներ զոհել , ինչքերնին գրաւել , ո-
րովհետեւ ընկերութեան հասարակաց
բարին ազատութիւնը և պահպանու-
թիւնը , մէկու մը կամ շատ մը հպատա-
կաց ազատութենէն , պահպանութենէն
և մասնաւոր սեպհականութենէն աւելի
նախապէս է : **Իշխանները** օրինաց
պահպանիչ , արդարութեան գործադիր
ու ժողովրդեան հայրն ու խնամակալն
են . **Ամեն** գործք՝ որ այս յատկութեանց
հարկաւոր մէկ հետեւանք չէ , գերա-
գոյն իշխանութեան համար զեղծմունք
մ'է : **Ամեն** հաստատուած օրէնք , ա-
մեն հրատարակեալ պատերազմ , ամեն
ժողովուած հարկ՝ որ հասարակաց բար-
ւոյն նկատմամբ չէ , մարդկութեան էա-
կան իրաւանց բռնաբարութիւն մ'է :
Ամեն մարդիկ մի և նոյն տեսակէն , մի
և նոյն հասարակապետութեան և գեր-
դատանի անդամ ըլլալով , իրենց նման
և ոչ մէկ արարած մը թէ անվտանգի
և թէ հաղորդական իրաւամբ չկրնար
զանոնք իրենց կեանքէն կամ հանգըս-
տութենէն զրկել . երբոր ընկերութեան
հասարակաց բարւոյն համար հարկ մը
չկայ :

Բաց որովհետեւ ընկերութեան հան-

դրատութեան և պահպանութեան հա-
մար պէտք է որ հասարակաց բարոյն
պահանջած մէկ բանին վրայ վերջին վե-
ճիւտուող դատաւոր մը կենայ՝ հաբ-
կաւորապէս պէտք է որ դերագոյն իշ-
խանութեան աւանդապահներն վեհանձ-
նութեամբ անոր տեղի տան, ապա թէ
ոչ, երբոր իշխանութեան զեղծմանց
դէմ ինքզինքնին պաշտպանել ուզեն,
իշխանութեան հաստատուն սկզբունքը
կեղծանեն, և անիշխանութեան մէջ կիյ-
նան, որ ամեն չարիքներէ անհամեմատ
մեծն է:

Աստիք են ընկերութեան կործանու-
մը խափանելու համար դերագոյն իշխա-
նութեան հարկաւոր իրաւունքները,
աստիք են իշխանութեան զեղծմունքն
արդիւնէր համար դերագոյն իշխանու-
թեան կարեւոր եղած սահմանները. կարգ-
կոնսն պահելու համար պէտք է որ
մարդիկ հպատակին ուրիշ անթիւ կրից
ենթակայ եղող, սխալական և տեղոր-
մարդիկներու: Ուրեմն անկարելի է կա-
ռավարութեան անանկ մէկ կերպ մը
ընտրել որ բնութագրաւ չարեաց և ան-
պատեհութեանց ենթակայ չըլլայ:

Մարդիկ անիշխանութեան սոսկալի
փաստերէն խորշի ուզելով դերութեան
վաճառքին մէջ կիյնան, և անոնց կառա-
վարութեան անլիւրով կրնայ ըլլալ որ
վայրենի ըլլան: Եւ կառավարութեան
տակ ապրելով ալ դերի ըլլան: Թշուառ
փիճակ մարդ կուրթեան: Բայց նախախ-
նամութեան իմաստուն օրէնք զմեզ սցս
կեանքէն հեռացնելու և միւսին փոխու-
թել տալու համար, որ մարդ մարդու
հպատակ չէ, այլ **Գերագոյն** պատճառ-
ուն:

Մարդիկ անիշխանութեան սոսկալի
փաստերէն խորշի ուզելով դերութեան
վաճառքին մէջ կիյնան, և անոնց կառա-
վարութեան անլիւրով կրնայ ըլլալ որ
վայրենի ըլլան: Եւ կառավարութեան
տակ ապրելով ալ դերի ըլլան: Թշուառ
փիճակ մարդ կուրթեան: Բայց նախախ-
նամութեան իմաստուն օրէնք զմեզ սցս
կեանքէն հեռացնելու և միւսին փոխու-
թել տալու համար, որ մարդ մարդու
հպատակ չէ, այլ **Գերագոյն** պատճառ-
ուն:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԿԵՐՊԵՐՆ

Բոլոր իմաստուն օրէնսդրաց և քա-
ղաքագիտութեան զանազան դրութեանց
նպատակն եղած է՝ դերագոյն իշխա-
նութիւնն անանկ մը կարգի դնել որ
հաւասարապէս այս երկու անպատեհու-
թեանց առաջին առեւտի, որ են ինք
նիշխան կարողութիւն և անիշխանու-
թիւն, այսինքն կամ ժողովրդեան վը-
րայ իշխանաց տիրապետութիւնը, կամ
ժողովրդեան իշխանաց վրայ բռնանալը:

Ոմանք կկարծեն թէ դերագոյն իշ-
խանութիւնը մինակ մէկ մարդու մը հա-
ւատալու արժանի ընդարձակ դանձ մը
է, այլք՝ թէ մէկ խիստ թանկագին ա-
ւանդ մը է՝ որ պէտք է բազմութեան
կարգաւորութեան յանձնել, ոմանք կը
մտածեն թէ՛ պէտք է որ ժողովրդեան
զլխաւորներն ըլլան անոր պահապանը,
այլք վերջապէս կհամոզուին թէ՛ պէտք
է բաժնել զայն թագաւորին աշնուակա-
նաց և ժողովրդեան մէջ: Ահաւասիկ կա-
ռավարութեան զանազան կերպերուն
սղբիւրը, որոնց զանազան անուններ
տրուած է, որք են «ռամկապետական»
ապստամբական միապետական և
խառն:

Ռամկապետական կամ ժողովրդա-
կան կառավարութիւնն իւրաքանչիւր
մասնաւորի որոշիչ ձայն կամ կառավար-
չութեան մէջ հաւատար իշխանութիւն
ունենալ ըսել է, որովհետեւ ասիկայ
անկարելի է անպատեհ է, այլ ժողո-
վրդական կառավարութիւնն սցս է՝ յո-
րում ժողովուրդը քանի մը պաշտօնա-
կալաց միայն կհպատակի, որոնք ընտրե-
լու են փոխելու իրաւունք ունի, անոր
իւրեւց լարութեանէն դահլէյս տալ ինք

Աղետապետական կառավարութիւնը այն է՝ յորում գերագոյն իշխանութիւնը կյանձնուի բարձրագոյն և հաստատուն ժողովոյ մը, այնպէս որ մինակ ծերակայան իրաւունք ունի իրենց մէջէն մահուամբ կամ ուրիշ առթու պակտած անդամներուն տեղը ուրիշ մը դնելու:

Միապետական կառավարութիւնն այն է՝ յորում գերագոյն իշխանութիւնը բոլորովին մէկ անձի մը վրայ կ'մնայ: Այն ամէն տէրութեանց մէջ՝ որ իշխանը ժողովոյ մը դատարանին հպատակ է, եւ իրեն ընթացքին վրայով այլոց առջեւ պատասխանատու կառավարութիւնը միապետական չէ, և ոչ ալ գերագոյնութիւնը մինակ մէկ մարդու մը յանձնուած:

Կառավարութեան այս երեք կերպերուն օգուտներն ու անպատեհութիւններն իրարու հետ բազմատեղ ուղղորդուն համար՝ չկայ այնչափ հետաքրքրական բաներ՝ ինչպէս սա հետեւեալը որ կ'կարդանք Հայր Եղիսիմայի ըստած Հերոդոտոսի գրոյ մէջ: Ասիկայ կը պատմէ՝ ինչ որ պատահեցաւ Պարսից 7 մեծամեծաց ժողովին մէջ, երբ կառավարութեան նոր կերպ մը սահմանելու վրայ կ'սորհէին Կամբիւսի մեռնելէն և մոգը պատժելէն վերջը՝ որ ինքզինքը Շմերա Կիւրոսի որդին ձեւացունելով դաճը յափշտակած էր:

Ոտան յայտնեց իւր կարծիքը՝ որ Պարսկաստանի մէջ հասարակապետութիւն ըլլայ, և սա խօսքերը խօսեցաւ. « Եւ կառավարութիւնը մինակ մէկ մարդու ձեռք յանձնել չուզողներուն կարծիքէն եմ: Գիտէք՝ թէ Կամբիւս ո՞րչափ չափազանցութիւններ ըրաւ, և տեղանք թէ մոգն ի՞նչ անտիճան յանդգնութեան հասաւ: Տէրութիւնն ի՞նչպէս կրնայ աղէկ կառավարուիլ միանդամութեամբ,

յորումներեղի եղած է մինակ մէկու մը իրեն ուղածին պէս գործ տեսնել: Անսանձ իշխանութիւն մը խիստ առաքինի մէկն ալ դիւրաւ կ'մոլորցնէ, և զինքը իւր բարի բարի յատկութիւններէն կը մերկացնէ: Հախանձն ու յանդգնութիւնը կ'ծնանին ներկայ բարիքներէն և յաջողութիւններէն, ուրիշ ամեն մարդ թիւններ այս երկուքէն առաջ կուգան, երբ ամեն բանի տէր են: Թագաւորը իրենց անիրաւ խորհրդոց հակառակ կեցող բարի մարդիկները կ'առնէ, և իրենց ձեռնտու եղող չարագործները կ'զուլեն: Մինակ մէկ մարդ մը ամեն բան իր աչքովը չկրնար տեսնել, շատ անգամ գէշ բանասրկութիւններ եւ սնտոի ամբաստանութիւններ կ'սէ. . . : Երկրին օրէնքները և սովորութիւնները տակնուվրայ կ'ընէ, կ'անանց պատուոյն կ'ալի, եւ իր ուղածին պէս անմեղներն ալ կը մեռցնէ: Երբ կառավարութիւնը բազմութեան ձեռքն ըլլայ, քաղաքացոյց մէջ եղած հաւատարմութիւնը այս չարիքները կ'արդիւնէ: Այն ատեն պաշտօնաւորները վեճակաւ կ'ընտրուին, իրենց վարչութեան հաշիւը կուտան, եւ ամեն որոշում միաբանութեամբ կ'ընեն: Կարծեմ թէ աղէկ կ'ըլլայ միապետութիւնը ձգել և ժողովրդական կառավարութիւնը հաստատել. սրովհետեւ այն ատեն ամեն բան շատերուն ձեռքը կ'ըլլայ, և ոչ թէ մէկու մը »:

Ոտանի կարծիքն այս եղաւ, բայց Մեգառքիս ազնուապետականին վրայ խօսեցաւ, « կրնդ ունիմ ըստու Ոտանի միապետութիւնը վերջացնելու կարծիքը, բայց կարծեմ թէ աղէկ ճամբայ մը բռնած չէ ան, երբոր ուղեց մեզ համոզել որ կառավարութիւնը շատերու որոշման յանձնուի, որովհետեւ ստոյգ է՝ որ ժողովուրդէն աւելի անխելք և յանդուգն բան չենք կրնար երեւակայել: Ինչու

մէկ մարդու մը իշխանութենէն մասն
շերտ մանարգ եւ կոյր բազմութեան մը
բռնութեանը մատնուինք : Թէ որ թա
գաւոր մը ձեռնարկութիւն մը ընէ , գո
նէ այլոց կրնայ խորհուրդ հարցնել ,
բայց ժողովուրդը՝ կոյր ցուցանք մի է ,
որ ոչ իմաստութիւն ունի , ոչ խելք ,
ոչ վայելչութիւն կճանչնայ , ոչ առա
քինութիւն , և ոչ իր անձին օգուտ ,
ամեն բան գահավիժաբար ամենց
գտածան և կարգի կգործէ , և կնմա
նի մէկ հեղեղի մը՝ որ սաստկութեամբ
կանցնի կերթայ , և որուն չափ գնել
անկարելի է : Ես կարծեմ՝ որ աւելի
աղէկ կը լլայ քանի մը բարի մարդիկ
ներ ընտրել և կառավարութիւնն ու իշ
խանութիւնը անոնց ձեռքն յանձնել :

Մեզարխի կարծիքն այս էր , ան
կէց ետքն ալ Գարեհ այսպէս խօսե
ցաւ , « ինձի կերելի թէ Մեզարխի ժո
ղովրդական կառավարութեան դէմ խօ
սածը շատ արդարացի է , բայց կերելի
նաեւ որ բոլոր իրաւունքն իր կողմը չէ ,
մինչդեռ մէկ քանիին կառավարութիւնը
միապետութենէ նախապատիւ կհամարի :
Ճշմարիտ է՝ որ բարի մարդու մը կա
ռավարութիւնէն աւելի կատարեալ եւ
աւելի աղնիւ բան չկրնար ըլլալ : Մա
նաւանդ երբ անքը մէկ հատ մը ըլլայ ,
խիստ դժուարին է՝ որ թշնամիք գաղտ
նի խորհուրդներն ու ձեռնարկութիւն
ներն իմանան : Երբ կառավարութիւնը
չատերուն ձեռքն ըլլայ՝ անկարելի է
արդիւլել որ անոնց մէջ ատելութիւն եւ
թշնամութիւն չծնանի , որովհետեւ ա
մեն մարդ ուղեւիժ որ իր կարծեաց հե
տեւին , քիչ քիչ իրարու թշնամի կըլլան ,
նախանձը եւ նախանձաւորութիւնը դա
նոնք մէկմէկէ կբաժնէ , ետքը անոնց
ատելութիւնը անտահման կըլլայ , ասկէց
յոռաւջ կուգայ ապստամբութիւն , ա
պստամբութենէ փոխաբերութիւն , վերջո՛ւ

պէս սպանութենէ եւ արիւնահեղու
թենէ անդգալապէս ինքնակալի մը ժը
նունդը կտեսնուի , այսպէս կառավարու
թիւնը միշտ մէկ մարդու մը ձեռք կկի
նայ : Ժողովրդական կառավարութեան
մէջ անկարելի է՝ որ շատ ապականու
թիւն եւ յռութիւն չկենայ : Ճշմարիտ
է՝ որ հաւաքարութիւնը ամենեւին ա
տելութեան պատճառ չըլլար , բայց չարա
գործաց մէջ բարեկամութիւնը կաատ
կացնէ , որոնք մէկըմէկ կպահպանեն ,
մինչեւ որ Ժողովրդեան մէջ երեւելի ե
ղող , եւ անոնց վրայ իշխանութիւն ու
նեցող մէկը իրենց դաւաճանութիւններն
յայտնէ եւ շարութիւնները խայտառա
կէ : Այն ատեն այս մարդը ճշմարիտ
ինքնակալ կճաշցուի , եւ անկէց կիմա
ցուի թէ բնական կառավարութիւնը
միապետութիւնն է , որովհետեւ աղտու
ապետականին ապստամբութիւնը , եւ
ռամկապետականին ապականութիւնը՝
մեզ հաւասարապէս գերազոյն իշխա
նութեան միութեան մէջ կմտցունեն :

Գարեհի կարծիքը ամենուն հաճե
լի եղաւ , և Պարսից կառավարութիւնը
մնաց միապետական :

Այս հին իմաստնոց խօսածներէն
կրնանք հետեւցնել՝ որ կառավարու
թեան ամեն տեսակն ալ գերազոյն իշ
խանութեան մի և նոյն զեղծ մտնց են
թակայ են : Այս վեղծ մունքները մի
նակ մէկ անձի մը կառավարութեան մէջ
չեն գտնուիր : Սպարտայի պարէմները
Հուովմայ տասնապետները , Վարկեդո
նի բգեշխները Ներոնէն եւ Կալիկու
լայէն քիչ անդուծ եւ բարբարոս չէին :
Աթենացոց ռամկապետութիւնը Լիս
սանդրի ժամանակէն վերջը՝ երբ իւր
հաստատած երեսուն բռնաւորները՝ ու
րիշ երեք հազար ալ իրենց խորհրդոյն
միաբանեցուցին , մարդկային ազգը ա
պստամբեցնող բռնուորորութիւն մը , եւ

կայ՝ մեզի ուրիշ բան չխօսասանայր , լապցե
թէ սուտ յոյս եւ խաբէքայք երջանկութիւն .
ոմանց իւր կարծեցեալ բարիքները չախաղանց
կերպով կընծիւնէ , ոմանց ալ այնքան կզլա-
նայ՝ որ իրենց ճակարկն քրտինքովն հանդերձ
հազիւ կրնան օրապահիկսին ձեռք բերել :
Ստիպոյն հարուստն ալ աղքատն ալ իրենց
կերջի վայրկեաններուն միւսնոյն կրից ենթա-
կայ կըլլան , որ ատեն որ պիտի մոռնայ հա-
րուստը՝ իւր կենաց մէջ յեայեաժ ըլլոր եր-
ջանկութիւններն ու հանդատութիւնները ,
նոյնպէս աղքատն ալ իւր կրած տաղապանք-
ներն ու կարօտութիւնները . այն վայրկեանին
երկուքն ալ պիտի հասկնան թէ իրենց կեան-
քը մէկ ստուեր մ'էր , յորում մէկուն ծամերն
հանգստութեամբ , միւսինն ալ վիշտերով ու
ցաւերով անցան սահեցան : Սիտի մոռնան այն
ատեն աշխարհիս երջանկութիւնները հեշտու-
թիւններն ու վայելքները եւ պիտի հասկնան
որ աշխարհս ուրիշ բան չէ բաց եթէ ու-
նայնութիւն , յորում մարդիկ իրարե զծաղիկ
վայրի կծլին կամծնան եւ խոկոյն կթառափն
իշխան մը , թագաւոր որուն պերճութիւնն
ու շքեղութիւնը այսօր աչքդ կշլայցնեն . քիչ
մը ժամանակէն կտեսնես որ ուրիշ հասարակ
մարդիկներու նման մահուան ահաւոր ճիրան-
ներուն որս եղած ուրիշ բան մը չեն թողոր
բաց եթէ իրենց ցուրտ շիրիմները եւ չորա-
ցեայ ոսկորները : Ուր կննան այն ատեն ա-
նոնց փառքերն ու մեծութիւնները , հով մըն
էր շնչեց , ստուեր մ'էր անցաւ , առանց բը-
նաւ եւ ոչ մէկ սպսիկ հեռք մի թողլու : Ուր

ՆՈՒՍ. Գ
 Երբ Կիւիւմ ես այն Ղաշտեր՝
 Ու Հարցս ոտքերն են հոն կոխեր ՝
 Երբ Կիւիւմ ես այն լեռներ՝
 Ու Հարցս փառօք են պրտակուեր ՝
 Եւ երբ անգամ մ'ար սրտակոտորեմ
 Թռչիմ երթամ Մասեաց սարեր ՝
 Իմ Հայրենիքս տեսնամ թափու ք չառն

աշխարհ տնայնութեանց : Խեղճ մանկանա-
ցուն ինչ յոյսերով կաշարարես եւ վախճանին
մը կհաղցնես :

Այսօր տան մը մէջ հարսանեկան խօսողոյ պարույ, երգերու ու նուազարաններու ձայներ կկուտին, քիչ մը ժամանակէն կտռնես որ նոյն տեղը մեռելի մը անշնչացեալ դիակին դրացիներ զարթոյց, հեծեծանայ եւ հատաչանայ ձայներ կկուտին, Վերջապէս մեծը մեր կենաց ամեն քաղցրութիւնները դատահաժեան կրօնէս վաճառեց որ աշխարհիս ունայնութիւնները մեզի յայտնաբարբառ կքայլողէ, կողով ու բաժնի ճշմարտութեան հետ մոզուիլ մտիւր մէկ մը մարդ կային ազգին այն վերջին քնարանը, յաւիտեանականութեան նախադրումը, այն ուրաւագոյնը կրեմ յորում քու հարցը եւ նոցա նախնեաց արձնանքն ու ոսկորները կհանդէլն, մտածէ մէկ մը որ հարիւր տարի առաջ անտը բոլորեալ աշխարհ կըլայելէին մինչդեռ դու պալլաւն դոյրութիւն ալ չունէիր Վեկ հիմայ անոնցմէ մէկն ալ չերեւիր աշխարհին վրայ, եւ նոցա տեղը յաջորդած է նոր արարած եւ նոր մարդ կուտին, յիշէ որ քիչ մը ժամանակէն քեզ ալ նոյն բանը պիտի հանդիպի, Տես իրենց տխուր ստուերներով մեռելոց, ցորտ չիրմները հովանաւորող սգատերեւ սեղանները, կարծես թէ իրենց վարդափալ եւ սգալից ճիւղերով մաշկային ազգին թուառութիւնը կողրան եւ քեզ ալ կիրմացնեն որ օր մ'ալ դու պիտի ելլես իրենց ստուերներուն տակ պատկառելիօք, չկուտայ քիչ մը հարսնակեր

ՆՈՒՍ. Գ.

ՊԱՆԴԻՏԻՆ

Ուր կտուին բուի ճայներ :
Յանկարծ քնարու ձեռքէս պլծի
Սրտիս վշտերն նորոգուելով ,
Սչքէս արցունքս յորդ կհոսի
Սիրաս ալ վաճկի դիւրագործի :
Հայոց Հրեշտակն թուր դնացեր
Լքեալ գաշխորէ իւր անկնտան ,

Յոյսն ալ վերջին բարեւ տուեր
Եւեր մեկնէր է հեռաւորան :

Չկան քաղաքք չկան աւանք

Չկայ ոչ գեղ, և ոչ չէն տուն ,

Ամենքն եղեր են աւերակ :

Հոն բուէճներն են գըրեր բոյն :

Անդ և Գաղկայ առիւծուն վէս

Հազար և մէկ եկեղեցեօք

Կիսակործան արձակ կրկէս

Ողբայ զբաղդ իւր անողոր :

Հիմնայատակ են և պալատք :

Չկայ երբէք մանկանց վարժոյց :

Ամայի են գեղդ մարդաշատ :

Գաղաններու են դարձեր որջք :

Անդ գաւազան թագ արքունի :

Բագ սեռ քողով ծածկին անկոյս ,

Ուր զուարթուն մի յառայդ ախ :

Նստեալ ողբայ անդ առ գահոյս :

Չկան խաչինք արօտական

Այն դաշտերուն մէջ բաղմաջուր :

Ոչ անդ էորդ տուարածական ,

Այլ բուսթիւն մի մահաբոյր :

Ուր կըջի թափառական :

Հայոց Ոգին սրբանուէր ,

Ողբայ զթշուառն Հայաստան ,

Չեզ ձայնակից կողմէ Հայեր :

Գէթ սրտերնէդ թառանգ մ' հանէք

Գէթ կաթիլ մի արօտս հեղէք ,

Որ Հայաստան գիտնայ թէ դեռ

Դուք իր երկանց ծնունդներ էք :

Վա՛հ Հայաստան , ա՛հ Հայաստան

Սիրոյս տաճար . . . ինձ քաղցր տնուն :

Գիտնա որդիքդ ուր հեռացան

Երբ իշխանոյդ եղեր նկուն :

Երբ սեռա քողով ծածկուեցար

Օտար երկիր պանդխտեցան :

Մառ մի առիւծն եկաւ տարաւ

Մաս մ' ալ դայլուն որկորն անցան . . .

Ի՛նչ երանի այն օրերուն

Երբ մեր Հայեր ուրախ զուարթ

Հայաստանի սուրբ դաշտերուն

Կըծէին զով օդն հանդարտ :

Մինչ ամեն մարդ հեռ իւր որդւոց

Հանդիստ առած իր թղթն տակ :

Մայր ալ որդւոյն առ որորոց

Դ Հայոց փառացն առնոյր նուագ :

Աւա՛ղ չկան արդ մարք՝ որդիք ,

Չգեր , թողեր այն սուրբ վայրեր

Մերկ դիտեաց ոտքով բոպիկ

Ի տար աշխարհ են վտարեր :

Թղենիններն դաշտը թողած

Բարձրացեր են մէջ տանց Հայոց ,

Հոն լսուին ողբք հաւայրսանց

Փոխան զուարթ մօրն երգոց :

Աւերակներն ալ կընուն

Լեռ , ձոր , Հայոց դաշտեր աղաւ

Կըսուին հոն ողբ և վայուն

Հառաչանաց մօրն Արարատ . . .

Ա՛հ , արքայից կիսակործան

Պալատք եղեր են հանգրուան ,

Ուր բաղմաթիւ եկամուտներ

Իրենց հօտերն են տաւաղեր :

Դեռ կիսաւէր կաթողիկէք

Կըարձրանան լուռ ու ախար

Տեղ տեղ ալ կան սուրբ Վանօրէք

Ի մարդկանէ մերկ և թափուր :

Հայ , տե՛ս , յիշէ , հայրենիքդ է :

Յիշէ թէ այն Հայաստանն է

Որ ասպարէզն էր դիւցազանց

Որ ահնկէցն է օտարաց :

Բայց բռնութիւն , այլ և կիրք կոյր

Չինքն յայդ վիճակ յեղաշրջեց

Երբ չար նախանձ բարկութիւն

Եղբայր եղբօր դէմ դրգուեց :

Պառակտմունքներ ալ Աղբային :

Չորս անձնընտիրք փոյփայեցին

Չինքն ի հիմանց կործանեցին ,

Չինքն յաթոռոյ իւր զրկեցին :

Ուսիր ուրեմն դքս համարին

Սերել ո՛վ Հայ որդի փառաց

Որ միացեալք յազդ ի կրօն

Սերտ բերկրեցի Մօրն ցաւած :

բութիւնս զի տմբ քցան մմնա զմի

• քսաւ միքի զի ծառս տմբանս

բոլորս տա միւս քցաւ զմի

• քսաւ միքի միւս քցաւ միւս քցաւ

• զմիքս զմիւս քցաւ միւս քցաւ

• զմիքս զմիւս քցաւ միւս քցաւ

• զմիքս զմիւս քցաւ միւս քցաւ

• զմիքս զմիւս քցաւ միւս քցաւ

• զմիքս զմիւս քցաւ միւս քցաւ

Հ Ն Ա Թ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ՊԱՐՍԻՅ ՀԻՆ ԿՐ ՕՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

Երուսաղիմի Տեա թիւ 7

Զրադաշտի վարուց և վարդապետութեան վրայ այսչափ տեղեկութիւն տալէն վերջը, քանի մը խօսք ալ կէտրիներուն վրայով խօսիլը կարծեմ թէ աւելորդ բան մը համարուիր հետաքրքիր ընթերցողաց։

Կէսրիք՝ կամ կեաւորք Պարսիկ Ազգին այն մնացորդներէն են, որոնք այնչափ անդամ պատահած քաղաքական և կրօնական յեղափոխութեանց երեսէ կրած հալածանաց և նեղութեանց տանելով ապկաւին Զրադաշտի օրէնքներն ու արարողութիւնները կպահեն։ Կրակը աստուածութեան խորհրդական նշանն համարելով շատ կպատուեն, բայց չեն պաշտեր, և աղօթքնին ոչ թէ կրակին՝ այլ անմիջապէս Աստուծոյ կմատուցանեն։ Սրէն ալ կմեծարեն, զինքը

Թէ եւ Զրադաշտի վարդապետութիւնն ալ այս ըլլար։ Եւ այսու ժամանակիւ Պարսեց վերջէն նոյն վարդապետութիւնն անարատ պահելուն վրայ չեմք կրնար համոզուիլ։ Ինչու որ Եզնիկ եւ Նիշէ՝ որ Պարսիկ կրօնքին քանդակու էին, ասոր հակառակը կը վկայեն։ Նիշէ մոգութեան կամ Զրադաշտի հետեւողաց, եւ Զանդիկներու կամ Մանիքեցւոց վրայ խօսելով, այսպէս կգրէ։ «Եթէ նոյն Քէշ երկոցունց (Մոզին եւ Զանդկին) ընդէր ատիցն մոգք զԶանդիկս, եթէ ոչ զի վարուք զատ են ի միմեանց, թէպէտ եւ կերպարանօք եւ ոչ ճշմարտութեամբ, այլ ի Քէշին մի են երկոքեան, եւ սոքա նոյն պիտիք, նոքա արեւապաշտք՝ եւ սոքա ծա-

ղմաւ ւնայ միջոցի յա մայր

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

• աստուծոյ միջոցի զմիմեանց

կրակին բնութեան մօտիկ աղբակիցն հա-

ռայք արեգական»։ Նիշէ ալ նոյնը կհաստատէ պատմելով այն սպառնալիքը՝ զոր Յաղկերտ կընէր մեր ուխտապահ նախարարաց։ «Երգուեալ իցէ իմ յարեգակն ի մեծ Աստուածն, որ ճառագայթիւք իւրով լուսաւորէ զամենայն արեգիս եւ ջերմութեամբ կենդանածնէ զամենայն գոյացալս։ Եթէ ոչ վաղիւք ընդ առաւօտն՝ ընդ երեւումն սքանչելւոյն ընդիս զիւրաքանչիւր ծուր նմա ոչ կրկնեալիք խոտովանելով զնա Աստուած, ոչ թողացուցից ձեզ զամենայն նեղութիւնս չարչարանաց ի վերայ անելով մինչեւ ակամայ կատարեալիք զկամս հրամանաց իմոց»։ Իսկ նախարարաց վեր ի վերայ հնազանդութեան վրայ խօսելով այսպէս կգրէ։ «Եւ ահա մատուցանեն երկրպագութիւն արեգական պատուեալ զնա դո՛ւրք եւ ամենայն օրինօք մոգութեան»։ Արքոց Ղեւնդեանց նահապետութեան ճառին մէջ Մովսէս հանդերձապետին վրայով այսպէս կխօսի։ «Նա պատարխանի Մովսէս հանդերձապետ։ . . . Զեղ ոչ է իշխանութիւն . . . ոչ յանձն առնուլ զերկրայ պագութիւն արեգական, որ . . . վասն հաւարակաբաշխ անապագութեան . . . անուանեցաւ Միւր Աստուած»։ Աւստի կմնայ բնիկ թէ՛ արդի Կէսրիներուն կրակն ու արեւը սոսկ աստուածութեան խորհրդական համարելով պատուել՝ բայց չպաշտել իրենց նախնեաց կրօնքին հետեւիլ մը չէ, այլ կամ մահմետականներէն սովորած են, կամ առ երկուդի այնպէս կձեւանան։ Ինչպէս որ Մանիքեականներէն վախճալով խոզի միս, Պարսիկներէն ալ վախճալով կովի եւ եղան միս չեն ուտեր։ . . . այս բան մը յոյս միջոցի

մարերով. Եւ որովհետեւ արարածոց ա-
մենէն գեղեցիկը արեգակն է, ուստի
Աստուած ալ իւր մեծ աթոռը այս աստ-
ղին վրայ դրած է, կրօնէն. Ազօթք ընե-
լու որ ըլլան, ցորեկն արեւուն՝ գիշերն
ալ դէպ ի լուսին կրարձնեն երեսնին.
Ասանկ պաշտօն մը որչափ որ գերազանց
էակին ալ մատուցուի, և Կէպրիք կը-
ռապաշտութենէ զղուին, այսու ամե-
նայնիւ չարաչար մեղսութեանց ծանր
պատճառ եղած է. Յոյնք՝ որ ասոնց ա-
ւելորդ ապաշտութեան կողմանէ գառե-
լով ամենէն առաջ խաբուեցան, և Հը-
ռովմայեցիք՝ որ իրենց ծուռ գաղափարն
Յունացմէ առին, հրատարակեցին՝ թէ
Պարսիկները կրակ կաշտեն, ազօթք
նին արեւու և լուսնի կուղղեն, տարերք
ներու կղզեն, և կռապաշտական պաշ-
տօն կմատուցանեն Մինսի, Բելայ՝ և
ուրիշ աստուածոց.

Արաբացիք և Թաթարք՝ ըստ մե-
ծի մասին հրապարակական կրակատուն
ները կործանած ըլլալով՝ ազօթքնին առ-
վորաբար անական կրակի առջև ընելու
պարտաւորեալ են. և քիչ տաճար կայ
սրբազան կրակը պահելու. կրսոյի թէ
գլխաւոր կրակատուննին՝ Կրսման գա-
ւառին մէջ է, ուր բաղմաթիւ Կէպրի-
ներ կղտնուին և քուրմերը մեծ դպրո-
ցի մը մէջ բաղմաթիւ աշակերտներ կը
վարժեն, և սրբազան կրակն ալ հոն կը
պահեն, որ ըստ իրենց կարծեաց՝ Զը-
րադաշտի ժամանակէն ի վեր դեռ վառ
կմայ հոն. Այս կրակատան մէջ որի-
րենց խորհուրդները կկատարեն, բնաւ
օտարական մարդ չեն մտցուներ.
Հերպեր հեղինակը ուրիշ տաճար մ'ալ
կլինէ Խորասանու երկիրը Աւորու լե-
ռան վրայ շինուած. Ասիկայ ցած ու
պզտիկ մատուռ մի է, որուն մէջ տեղը
քանի մը աստիճանով սեղան մի դրուած
կտեսնուի, և անոր տարբերուն տակն ալ

փոս մը՝ ուր կպահուի սրբազան կրակը.
Երբ ժողովուրդն ազօթք ընելու կհաւաք-
ուի, Քուրմը ճերմակ վերարկու մը կառ-
նէ կրնակը*, գլուխը սաղաւարտի ձե-
ղխարկ մը կղնէ, և բարակուկ կտա-
ւով ալ բերանը կգոցէ, որպէս զի շուն
չը չապականէ սրբազան կրակը, մէկ
ձեռքով ծխաբանը, միւսով ալ փայտի
մանտրոսիկ շերտեր բռնած՝ ցած ձայնով
ազօթքը կկարգայ, և ղանոնք կրակը
կձգէ. Ժողովուրդն ալ կազօթէ քրմին
ձայնին բարձրութեան հաւասար, և նը-
ւերքը կընծայէ, որ կըլլան պտուղ, իւղ,
խունկ, և մարգրիտ ըստ իրենց կարո-
ղութեան. Արձակմանէ առաջ քուրմը
սա յորդորմունքն իրենց կուղղէ. «Աստ-
ուած՝ Զրադաշտայ պարգեւեց կրակը
իբրև նշան իւր աներեւոյթ մեծ վայելու-
թեան, պէտք է՝ որ դուք ալ մեծարէք,
որովհետեւ ինքը լոյս է. Մանապէս
պետի պտուղէք արևն ու լուսինը՝ որ
իւր ամենակարողութեան երևելի պատ-
կերներն են». Թէպէտ Զրադաշտ կե-
րակըս խտրութեան վրայով օրէնք գը-
րած չէ, բայց Կէպրիք՝ Մահմետա-
կաններէն՝ ու Պանիաններէն** զգուշա-
նալով խողի և կոյի միս չեն ուտեր. Երբ
իրենց սովորութեան համեմատ կենդա-

*Պարսից կամ Կէպրիներուն ամենէն ա-
ւելի սիրած գոյնը կարմիրը կամ գեղինն է,
ինչու որ ասոնք ըստ մասին կրակի տեղք
ունին, սակայն քուրմեր իրենց կրօնական
պաշտաման մէջ ճերմակ կհագնին.

**Ասոնք կռապաշտ աղանդաւորներ են,
հոգեխիտութեան հաւատացող, եւ Պարսից
երկրին մէջ Կէպրիներէն աւելի բազմաթիւ
են. Վերջին ժամանակները՝ սոսկ Սպահանի մէջ
քսան հազարէն աւելի կհամբնեն. Կառավարու-
թիւնն հրաման տուած է իրենց մահմաններ չի-
նել, եւ իրենց արտուածին հրապարակական
ղոհեր մատուցանել.

նի մը մտրթեն, կտոր մը միտ կնուիրեն մեհեանին մէջ աղաչելով Սրամադը տայ առուածին հիւրանք խիւսայ որ իրենց ներէ այն յանցանքը որով իրենց կեանքը պահպանելու համար ուրիշ արարածի մը կեանքը վերուցին:

Տղան ծնածուն պէս կրակատուն կը բերեն, հոն քուրմը փայտէ խողովակի մը մէջէն տղուն բերանը քշիկ մը ջուր կկեցնէ աղօթելով աստուծոյ՝ որ տղան ապականութենէ և սկզբնական անմաքրութենէ պահպանէ, զոր ընդունած է իւր ծնողքներէն: Երբ եօթն տարեկան ըլլայ դարձեալ մեհեան կբերուի, ուր քուրմը տղուն քանի մը հարցմունքներ բնկէն վերջը քանի մը աղօթք ալ կը սովորեցնէ, զորոնք պիտի կրկնէ տղան որ շունչէն այս տարեքը չպղծուելու համար բերանը ծածկած կրակին վրայ բռնուած է: Աղօթքը լինիսնէն վերջը քշիկ մը ջուր խմցնելով կտոր մ'ալ նաւընջի կեղեւ ծածկելու տայ: Ասկէց վերջը փոքրիկ տակառի մը մէջ բոլոր մարմինը կլուանայ, վերջը բթան շապիկ մը հաղցնելով մէջքը ուղտի բրդէ շինած դօտի մը կկապէ՝ զոր քուրմը իր ձեռօք հիւսած է, և զոր նուիրեալը պարտաւոր է կրել իր բոլոր կենաց մէջ ընծայ ման օրն առած շնորհքը չկորսնցնելու համար: Վերջն ալ կպատուիրէ որ կուտ պաշտութենէ գարշի, և կրօնի պատուիրանքները ջերմեռանդութեամբ պահէ:

Քուրմերը միայն մէկ կին մը կրնան առնել թէ որ ամուսինն ամուլ չըլլայ որովհետեւ իրենց մէջ օրինաւոր ամուսնութեամբ հաւատացեալ շատցնելը մեծ

Գուցէ այս ալ քրիստոնէիցմէ առած ըլլան, ինչու որ մասամբ մը մկրտութեան խորհուրդը կցիւնցնէ:

վարձք համարուելով ներելի է իրենց արիւ կին մ'ալ առնուլ զաւակ շատցնելու համար, սակայն թէ որ ամուլ կնոջ կամ քին դէմ ըլլայ՝ օրինաւոր չհամարուիր, իսկ միգ պետաց և մոգ պետաց միգ պետին բոլորովին արգելեալ է:

Շարանիքի օրը հարսն ու փեսան մէկ անկողնի վրայ նստեցնելով երկուքին քով ալ զատ զատ մէկ մէկ քուրմ կկենայ, և քուրմերուն ետեւի կողմն ալ կեցած կըլլան հարսին ու փեսին ապականները: Փեսին կողմի քուրմը ման տըն հարսին ճակատին վրայ դնելով կըսէ: «Այս մարդը բեղի գլխաւոր կընդունիս» և երբոր հարսը հաճութիւն տայ, միւս քուրմը նոյն արարողութիւնը փեսին ալ կընէ, և երկու կողմէն փախաբարձ հաճութիւն առածուն պէս մէկէն ձեռք ձեռքի վրասան: Փեսան քանի մը ստակ կուտայ հարսին իբրեւ գրաւեղան մը այն պարտաւորութեան՝ զորինքը յանձն կառնու անոր ամեն պիտոյքն հոգալու, հարսն ալ կյայայնէ թէ իւր ամեն ունեցածը իւր գլխաւորին է: Այն ատեն վրումբեր քիւ մը բերինձ կցանեն երկուքին վրայ իբրեւ նըշան այն բեղմնաւորութեան զոր անոնց համար կփափաքին: Այս ամեն արարողութիւնները կրակի քով կկատարուին:

Ատենք մեռելը թաղելու կամ այլ բերու սովորութիւն չունին, վախճալով որ չըլլայ թէ աստակը հողին կամ կրակին դպչելով հողը կամ կրակը պղծութիւն ալ կաանին աշտարակի մը մէջ բացօդի մէջ կթողուն մինչեւ որ մեռելը փոթելով սոսկ ոսկորները մնան, որոնք շատցածուն պէս նոր մեռելներուն տեղ ըլլալու համար շինուածքին մէջ տեղի փոքր կնետեն: Սպահանի մօտ դանտած աշտարակը այս միւս բոլոր դերեղմանաց վրայով կընայ գաղափար մը ստալ: Ասկից դրեթէ երեսուն եւ

հինգ ուսք բարձրութիւն, եւ իննսուն ուսք լայնութիւն ունեցող շինուած մի է չունի ոչ դուռ եւ ոչ պատուհան դուրսի կողմէն շարժական սանդուխքով վեր կեցնեն քումերը . եւ մեռելը չուան ներով վեր կքաշեն, եւ ներսի կողմի շրջապատոյտ սանդուխքէն վար աշտարակին յատակն իջեցունելով տեսակ մը պատգարակի վրայ մէկ մէկու մօտիկ կռնակ վրայ կպառկենին ամենքն իրենց զգեստով, գլուխնին բարձի վրայ դրած, երեսնին ծածկած, և ձեռքերնին կուրծքերնուն վրայ խաչ կապած : Մեռելներուն քով կդնեն պառուղ, ամանով գինի՝ գաւաթ՝ դանակ եւ ուրիշ բաներ : Մեռելաթաղ քուրմը կվերջացունէ սա խօսքերն ըսելով . «մեր եղբայրը չորս տարեքներէ բազկացեալ էր, ուրեմն ամեն մազունք դարձեալ այն տարեքընն պիտի դառնայ ուսկից որ առնուած էր, այսինքն հողը հողին, ջուրը ջուրին, օդը օդին, կրակը կրակին » :

Պարսկաստանի կէպրիներուն վրայ այսչափ խօսելէն վերջը համառօտ տեղեկութիւն մ'ալ Հնդկաստանի մէջ գրառուողներուն վրայով տալը աւելորդ չեմք համարիր, որոնց թէպէտ էականապէս կրօնքը մէկ է, բայց ծիսից և սովորութեանց կողմանէ քիչ շատ տարբերութիւններ ունին :

Ասոնք հասարակօրէն «կեաւուր» այսինքն անհաւատ կամ «աթէշիէրէսթ» այսինքն կրակապաշտ կրօնին . բայց իրենք զիրենք «պէհտին» այսինքն բարեպաշտ կանուանեն* :

*Պետրոս Տեղա Վալլէ Հնդկաստանի հասարակարարութեան մէջ այսպէս կպատմէ . «ասոնց մէկն բաւ ինձի, թէ մենք ամենեզուն արարիչը կճանչենք, եւ զանիկայ աներեւոյթ եւ ամենակարող էակ կխոստովանիմք : Այս միջոցին՝ այն մարդուն կինը որ

Երբ Ապուպէքիր Արաբացի խալիֆայն եօթերորդ դարուն կեսերը պարսիկները կնեղէր հայրենի կրօնքն ուրանալով Մահմետականութիւնն ընդունել, ասոնցմէ տասն և ութ կամ քսան հազարի չափ մարդիկ այս հալածանքէն ազատուելու համար հայրենիքնին թողլով առջի բերան Օրմուզ կղզին քաշուեցան, ու վերջը Գուճրաթ անցան . ուր Հնդիկ իշխաններ զիրենք պաշտպանելով հրաման տուին կրօնքնին համարձակ պաշտելու . միայն սա պայմանով որ կով կամ եղ չմորթեն ու չուտեն . յանձն առու եղան, և մինչե հիմայ ալ խոստմունքնին կպահեն : Երբոր Հնդիկ իշխանաց Մահմետականներն յաջորդեցին, ասոնց հրամանին ալ հնազանդելով խողի միտ ալ չեն ուտեր, թէպէտ կրօնքնին այս երկուքն ալ չարգիլեր : Թիւրքնին մինչեւ հարիւր հազարի կհասնի կրօնն, եւ գրեթէ Հնդկաստանի ամեն կողմերն ալ կդառնան, բայց իրենց մեծ մասը Գուճրաթու Սուրաթու Պոմպայի, եւ ասոնց մօտակայ քաղաքները կրնակին . բարեկազմ են, եւ ըստ մեծի մասին սպիտակամարմին, քիթերնին արծր ունեզ . եւ աչքերնին սևուկ, մեծ եւ գեղեցիկ է : Անիկներնին ալ տեսկատ են, եւ խիստ քիչ անգամ, և գրեթէ ամենեւին մէջերնին պոռնկութիւն լսուած չէ :

Արակը աստուածութեան խորհրդ

հոն էր, իրենց վրայով արտուած չեն ճանչնար ընտելուն վրայ զարմանալով կծիծաղէր . եւ իրենց լեզուով աղօթքներ կընէր . ըսելով, Աստուած իմ, քեզ ինչպէս չճանչինք, պիտի ըլլնայ որ քեզ համար զոհ ըլլամ, ձկ կըրնայ քեզ անմահ . ով կրնայ ըսել թէ դուն ինչպէս էակ ես, եւ այլն . Առկէց կրնամք իմանալ որ կոսապաշտութեան անունն իրենց յատուկ չէ :

բօ աթիւնի ուրիշ միջոցով միջոցով

դական նշանն համարելով կպատուեն ,
և Պարսկաստանէն բերած նուիրական
կրակը քրմաց խօսքին նայելով իրեն դը-
խաւոր տաճարին մէջ վառ կպահեն
մինչեւ հիմայ, զոր ամեն տարեգլուխ ժո-
ղովրդեան ալ կցցնեն : Տուներու մէջ միշտ
վառ կպահեն , եւ ճրագ մը մարելը կամ
կրակի վրայ ջուր լեցնելը , անգգուշու-
թեամբ մէջը թքները կամ անմաքուր
բան մը մէջ ձգելը մեծ մեղք կհամա-
րին : Հրդեհ մը պատահի նէ ջրով չեն
մարեր , այլ մօտի եղած շինուածքները
կփչցունեն : Արակը այսչափ մեծարել-
նուն պատճառաւ մէջերնին ամենեւին
երկաթագործ չգտնուիր :

Թէպէտ տիեզերաց արարիչ և պահ-
պանիչ Աստուած մը կը աւանդին , բայց
եօթն ստորակարգեալ պաշտօնեայներ
ալ ուրիշ քսան և վեց պաշտօնէից օգ-
նականութեամբ այս ընդարձակ տէրու-
թեան հոգը մէջերնին բաժնած են , կը
սեն : Այս երկրորդական պաշտօնեայ-
ները Գերագոյն էակին առջև հզօր բա-
րեւոմանք համարելով շատ կյարգեն ,
և օգնութեան կկանչեն : Ամենեւին նո-
րահաւատ չեն ընդունիր , և իրենց կը-
րօնքին վրայ հաստատ ըլլալով հազիւ
հնդիկ աւերորդապաշտութիւն կերելի
վրանին :

Հասարակաց տաճար չունին , բայց
հասարակաց ծախքով անուշահոտ եւ
սուղ փայտեր կգնեն կրակը պահպանե-
լու համար մասնաւոր տեղերու մէջ , ուր
իրենցմէ զատ օտարական չեն խօթեր ,
առանց մարմիննին ծռելու սոսկ նըս-
տելով կկատարեն աղօթքնին : Լուսնի
առաջին և քսաներորդ օրերը շնորհ-
ուանդութեան օրեր են , և Սուրաթ ըը-
նակողները այս օրերուս քաղաքին ար-
ուարձանաց մէջ տեղ մը կժողովուին :
հետերնին ալ կերակուր տանելով մէջեր-
նին բաժին կընեն : Միշտ մէկմէկու օգ-

նութեան հասնելով մէջերնին : Բնաւ
մուրացկան տեսնուած չէ :

Քաղաքը « Մուդէտ » և քրմա-
պէտները « Տէսթիւր » կըսուին որոնք
ժողովուրդը շատ պատուելով ամեն պի-
տոյքնին կհուգայ և հանգիստ կապը
ցընէ : Ասոնք զգեստի կողմենէ ուրիշ
Պարսիկներէն տարբերութիւն մը չու-
նին . միայն թէ մարութնին ու գլուխ-
նին չեն ածիլէր . փաթթոցնին ալ ճեր-
մակ կըլլայ , և ոչ ուրիշներուն պէս դու-
նաւոր : Այսու ամենայնիւ բոլոր Ֆար-
սիներուն փաթթոցին ձեւը Տաճիկ և
Հնդիկ փաթթոցներէն կտարբերի , գը-
րեթէ ճակատնուն վրայ ուրս ցցուած
ըլլալով : Երկու պատճառի համար Աը-
լորն ալ շատ կպատուեն , նախ որ լու-
սը մօտենայն իրենց խնայ կուտայ երկ-
րորդ որ երբ Հնդկաստան անցնելու
ատեն սաստիկ մրիկէ բռնուած բոլոր
վին աղատուելու յոյս չունէին , յանկարծ
Աքաղաղի ձայն մը լսելով սիրտ առին ,
և անթեղած կրակն ալ բանալով յաջո-
ղութեամբ ցամաքն ելան : Շուններուն
վրայ ալ աւելորդ ապաշտական սէր մը
ունէին , այնպէս որ միշտ անտերունջ ,
անթիւ . խեղճ , հիւանդ , և ծեր շուներ
կլինտուն պատառ մը հաց տալու հա-
մար : Տեսնելու արժանի բան է այս
խեղճ անասուններուն երախտագիտու-
թեան նշաններ ցցնելով իրարու ետև
շարուիլն ալ , իրենց բաժնին սպասելով :
Եղնիկի և Նապաստակի միսէն զատ ա-
մեն բան կուտեն , և չենք գիտեր թէ
ինչու այս երկուքն կխորշին , ինչպէն
գիտենք որ խողի միս չուտենին Տաճ-
կաց և կովի միս չուտենին ալ Հնդիկ-
ներուն համար է : Քրիտանէից եւ ու-
րիշ կրօնքէ եղողներուն հետ ոչ կերա-
կուր կուտեն , և ոչ ալ մէկ տուն կընա-
կին : Ուղար բրդէ շինած գօտին եթէ
ձախորդութեամբ կորսնցնեն , ոչ կընտ-

ուտել՝ և ոչ խմել, և ոչ ալ քայլափոխ
մը ընել, մինչև որ քուրմը իմանալով մէկ
ուրիշ մը բերէ մէջքերնին կապէ։

Պարսկաստանի բնակողներուն պէս
Հնդկաստանի Ֆարսիներն ալ ամուսնու
թիւնն յաւիտենական երջանկութեան
օգտակար սեպելով շատ կ'յարգեն. և այս
պատճառաւ զաւակնին պղտիկ պղտիկ
կարգելով մինչև տասն և հինգ կամ
տասն և վեց տարեկան ըլլան՝ արւներ
նին կապահեն և պիտոյքնին կ'հոգան. իսկ
թէ որ հարուստ մէկուն աղջիկը կամ
մանչ զաւակը չկարգած մեռնի, վարձ
քով ուրիշ մէկը կ'ընեն մեռնողին հետ
հարսանեկան արարողութիւնը կատա
րելու համար։ Միայն մէկ կին մը կըր
նան առնել, և ան ալ իրենց ձեզէն,
իսկ թէ որ հեռու երկիր դառնուն, ու
րիշ ազգէ հարճ առնելը ներելի է։

Հարսանեկան արարողութիւնն եւ
հանդէսը որ ութ օր կտեսէ գրեթէ
նոյն է Պարսկաստան բնակողաց հետ,
կնիկները սաստիկ պահպանութեան տակ
են, եւ ամուսնական պարտուղ անհա
ւատարիմ դառնալով թէ տղոք եւ թէ կին
շատ անգամ մահուամբ կ'պատժուին։
Այսպիսի դիպումները արող իշխա
նութեանց այսինքն Անգղիացոց կամ
Մահմետականաց բնաւ իմաց չեն տար,
որ չըլլայ թէ պատիժը թիթեւցնեն։

Հիւանդ մը հոգեկարք եղածուն
պէս ամեն ջանք կ'ընեն շուն մը համոզել
որ դայ բերնէն կտոր մը հայ կամ կե
րակուր առնէ, որ եթէ յաջողի անոր

ապագայ երջանկութեան վրայ բոլորո
վին վստահ կըլլան. վերջը իւր անկո
ղինէն կ'վերցնեն, ու խտտէ անկողինի մը
վրայ կտանին կպռակեցնեն, եւ հոն կը
թողուն մինչեւ որ մեռնի։ Կուդան
« Հալալքօրլինները » այսինքն մեռել
թաղողները, եւ երկաթ դագաղի մէջ
դնելով թաղելու տեղը կտանին։ Փայ
տէ դագաղ չգործածելուն պատճառը
սա է, որ փայտն այրելու ենթակայ է,
եւ կրնայ ըլլալ որ դիակին դպչելէն պըղ
ծուած դագաղն օր մը այրելով կրակն
ալ պղծուի։ Աշտարակին մէջ ալ եր
կաթ պատդարակներ կան, դիակները
անոնց վրայ կ'դնեն, որպէս զի թուշուն
ներու կերակուր ըլլան, ու մնացած
ոսկորները ժամանակէ մը ետքը ինքնին
ներքեւի փոսին մէջ կ'յնան։

Հանդերձեալ կենաց մէջ մեռելին
ունենալիք վիճակին վրայով դիտելիք
նշանին մէկն ալ այս է. ուրուրը թէ որ
առաջ աջ աչքը հաներ է՝ բարի է, իսկ
թէ որ ձախ աչքն է՝ հանածը, սոյոգ
նշան է ասիկայ անոր ողորմելի վիճակին։
Շատ կողուշանան՝ որ չըլլայ թէ օտար
ազգի մէկը հետաքրքրական աչքով ի
րենց նախնեաց այս սրբազան հանգըս
տարանը պզծէ. եւ անոնց մոխիրն ու
ուրուականները անհանգիստ ընէ։ Սատ
կած անասունի մը դպչին ալ նէ կպար
տաւորին բոլոր լաթերնին փոխել, եւ
յուացուիլ, եւ ինն օր իրենց ընտանիք
ներէն ու զաւկներէն ալ հեռու կե
նալ։

ՎԵՐՋ

ԳՈՐԺԱՆՈՐ ՄԻ ԳՐԱՅ ԳՅԻ ԼԵՂ

ԳՈՐԺԱՆՈՐ ՄԻ ԳՐԱՅ ԳՅԻ ԼԵՂ

ԳՈՐԺԱՆՈՐ ՄԻ ԳՐԱՅ ԳՅԻ ԼԵՂ

ԳՈՐԺԱՆՈՐ ՄԻ ԳՐԱՅ ԳՅԻ ԼԵՂ

ԳՈՐԺԱՆՈՐ ՄԻ ԳՐԱՅ ԳՅԻ ԼԵՂ

ԳՈՐԺԱՆՈՐ ՄԻ ԳՐԱՅ ԳՅԻ ԼԵՂ

ԳՈՐԺԱՆՈՐ ՄԻ ԳՐԱՅ ԳՅԻ ԼԵՂ

Ծառէ ծառ՝ թուփէ թուփ կանչուըռտելով « զաք ը զաք »

Եւ պառաւ ի դատումով թագաւորի զփանչ լինել » :

Ի՞նչ չեց ամեն տեսակներ դաշտի կանաչ մարդերուն, դ՛հա տարուն

Ինչպե՞ս չարուած իր հոր գոյն կուտան ծաղկանց փունջերուն,

Այսպիսով, համարձակվեցին օգտագործել հետևյալ փոփոխությունները:

[illegible][illegible]

Դու՛ն աս մեկ մեծ ինտուէտ: Երբ իմանաս՝ թէ՛ հո՛ն ես:

Ո՞ր՞ թէ մեռած՝ թէ ակաած՝ ես՞ոո սկսած իկելո ես :

— Պառաւ մայրեկ՝ չեմ նոր սեղեր ալ վաղուց :

Քննած խելքով ոտք ելողն երբ խալտառան հոլալող

Տեո՛ւ կայ՝ փնտռող մ՛ հարցնող մ՛ դմեց այս մեծ խմբին մէջ .

Ո՞ր ազգաւին աղջիկը տիկնոջ սեռէ ունի էջ . Կըզաւն ունի էջ .

Սև մետաքսէ կթուին մօրկանդ աչքին սև փետուրներս ,

Զի սպիտակ չես ծնած: զաւակ բայց թէ սև քեզի պէս, յի բարեւ

Մեծ երազներ մեզ սրահք են, չափուլ խորհիմք ու դործեմք՝

Եւ չափաւոր վիճակնիս կբաւէ մեզ թէ չխտեմք յոր մայրաքաղաքս:

1850

Օրը աղուտիս նմանեաց

II. Եւ իսկ երբեք ոչ

Խոստով աստիճան:

[illegible]

ԽՈՐԷՆ Վ. ԳԲԸ ԱՇԼԻՆԱՆՑ

[Faint, illegible handwritten text]

[Faint bleed-through from the reverse side of the page]

134

[Faint bleed-through from the reverse side of the page]

1875

ut hinc et illuc. unde dicitur. unde dicitur. unde dicitur.

11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846.

առաջին դ. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849.

[illegible]

1990

ՀԱՐՅԱՔԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՆՈՒՀԵԱՅ Ս ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՅ ԴՊՐՈՑԻՆ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ

Մեր Ազգին մէջ մինչև հիմայ Ռազ-
րոյ, գրեւ կարգալ, և գիտութիւնք մի-
այն արական սեռին յատուկ և պիտանի
սեպուած էր, որպէս թէ մարդկութեան
ընկերական պարտուց, իրաւանց, և կը-
րօնի գիտութիւնք իգական սեռին վե-
րաբերեալ կարեւորութիւններ չէին։ Այս
սխալ սկզբունքով մեր յառաջագիտու-
թեան այն մեծ խոչընդոտն անտես և
անզգալի եղած է։ Հարկ չէ քննել անոր
մանրամասն պատճառները։ Անձաւը
փորձն առած ենք շատերս, և շարու-
նակ աչքովս կտեսնենք որ մարդիկ ի-
րենց առաջին հասակին դաստիարա-
կութիւնը մայրերէն կընդունին. ուստի
անոնց անուս և անհրահանգ, կամ ու-
սեալ և բարեկիրթ բնաւորութիւնը մեծ
ազդեցութիւն ունի մեր բարոյական և
մտաւորական զարգացումը վատթարելու
կամ լաւցնելու մասին։ Ըսել է որ մը-
տաւոր զարգացումն ալ որ ազգի մը
երջանկութեան նախապատճառն համա-
բերի է իր առաջին անունդը մայրերէն
կստանայ։

Ասոր համար մեծին Ծէնըժնի դադ-
դիացւոց ազգին ատենօք աղջկանց
դաստիարակութեան հարկաւորութեան
վրայով դրած գանգատը մեր Ազգին
այժմեան վիճակին առնելը խիստ իրա-
ւացի կհամարիմ։ «Աղջիկ տղոց դաս-
տիարակութեան պէս՝ կըսէ, երեսի վրայ
ձգուած բան չկայ. ամեն մայր ինչպէս
որ ինքը սովորէ է, ու իր խելքին ինչ-
պէս որ կերենայ, այնպէս կկրթէ շատ
անգամ. ընդհանրապէս ամենքն ալ մըտ-

քերնին դրած են, թէ աղջկանց դի-
տութիւն կամ ուսում սովորեցնելը հար-
կաւոր բան չէ»։

Այո, մեր ազգի աղջիկ տղոց հա-
մար կհամարձակիմ ձայնակից ըլլալ այս
ճշմարտախօս հեղինակին։ Մեր պակա-
սութիւնն առջնահա- է և եթէ մենք
աչքերնիս գոցենք, խոյն ինքն պակա-
սութիւնը զմեզ կյանդիմանէ։ Այսն
գիտնանն զմեզ մեր Ազգին մինչև ցարդ
տուգանօք կրած այն մեծ վնասները,
զոր պիտի կրէ իսկ եթէ չսթափելով
այսչափ հարուածներէն՝ տակաւին իր
անզգայութեան մէջ մնայ։

Սակայն մեր ներկայ ունեցած դպ-
րոցները թէ և յոյժ թուաւոր են, այլ
փոքր ի շատէ կմխիթարեն և կյուսադ-
րեն զմեզ հաւատալ թէ այսուհետեւ
պիտի ընդհանրանան ամեն պէզ աղջիկ
տղոց համար ալ դպրոցներ, շնորհիւ
Սահմանադրական վարչութեանց և թի-
բարեջան խորհրդոց։ Պիտի վերնայ այ-
սուհետեւ մեր մեջէն այն նախապաշար-
եալ խօսքը թէ «ի՜նչ պէտք է որ աղջիկ-
ները գիտուն ըլլան. հետաքրքրութիւ-
նը զիրենք թեթեւամիտ և պարծենկոտ
կընէ. աղջիկ տղան բաւական է որ կա-
րենայ օր մը իր տունը կառավարել, և
առանց խելք բանեցնելու իւր գլխաւո-
րին հնազանդել»։ Ի՜նչ յիմար սկըզ-
բունք։

Այս անգամ Նիկոմիդիոյ Ս. Գա-
յիանեանց Դպրոցին Սանուհեաց հար-
ցաքննութիւնը մարտ ամսոյ 21ին, ար-
դարեւ բաւական մեծ յոյս ընծայեց մեր

այս համոզումը ճշմարտերու համար
Նիկոմիդացի համագլխի անկէ ճանչ
նալով հաստիարակութեան կարեւորու
թիւնը՝ բոլորովին այս վերջին տարիներն
ուշադրութիւններն դարձուցաւ վրայ հաս
տատած են։ Եւ ոչ սակաւ գովութեան
արժանի հանդիսացած են ըրած բաւա
կան զոհողութիւններովն ՚ի նպաստ յա
ռաջագիմութեան նոցին։ Ունին առան
ձին բարեկարգեալ երկու դպրոց մանչ
և աղջիկ տղոց համար, յորս կաւանդ
ութիւն կրօնագիտութիւն, Հայերենի Սրբ
բաղան և Աղգային պատմութեանց,
Թուարանական և Աշխարհագրական
սկզբանց դասեր։ Գովութեան արժա
նի է Ուսումնական տեսչութեան և մա
նուանդ աղջկանց դպրոցին խնամակա
լու տիկնանց ջանքն ու փոյթը դպրոցին
արտաքին նիւթական ամեն պիտոյքը
մատակարարելու մասին։ Պարտք հա
մարելի է մեզ յայտնել նաև շնորհակա
լութիւններ և խրախուսել Սրբոյ Վար
ժապետը, որ ապարդիւն չէ թողած
Քաղաքացի հասարակութեան ծախքն
ու անձնանուէր աշխատութիւնը, ինչ
պէս աղէկ տեսնուեցաւ աշակերտուհ
եաց իրենց աւանդեալ ուսմանց մէջ տը
ւած արագ և ըստ պատշաճի պատաս
խաններէն։ Աւերդը չեմք համարիր
նշանակել թէ որչափ ուրախալի եղան
այս յառաջագիմութեան գովելի ցոյցքե
րը Գեր. Ս. Առաջնորդ Հօր և ուսում
նաւէր համոզողեաց սրտին, մինչ իրենց
ներկայութեանը դեռաբոյս փութաջան
ժողովք մատաղ հասակներուն մէջ իրենց
ուսմանց հարցումներուն շուտ և բացա
րայտ կատարատնայնէին։ Արդարև խրա
խուսանայ և քաջալերութեան արժանի
է իրենց յառաջագիմութիւնը՝ որով յա
պագայն ևս բազմօր արդիւնաւորելու
մեծ յոյս կրնձայն։

Ախտատուանինը որ թէպէտ ասով ի

րենց մեծ պարծանք կ'յաւելուն Նիկո
միդ իոյ աղգայինք, սակայն դպրոցին մէկ
մեծ թերութիւնը կ'եղնեն՝ եթէ փոյթ
տանին վերստին մուծանելու անշնորհ
ծութիւնն ալ ինչպէս ասկէց տարի մը
յառաջ սկզբունք մ'ըրած ըլլալով յա
սալի էր տակաւ առ տակաւ դարգանա
լը։ Աներկմիտ եմք՝ որ այս ևս չէ վը
րիպած իրենց ուշադրութեանն, սակայն
այսպիսի օգտակար արուեստի մը կարե
ւորութիւնն զգալէն՝ և փոքր ՚ի շատէ
ճաշակ մ'առնելէն ետքը մինչև ցարդ
յապագանին (թերևս ոչ առանց պատ
ճառի) դժուարին է հաւատալ թէ ա
պագային տոկոսեօք չտուծին։

Չենք մոռնար յիշեցնել տնտեսական
կառավարութեան կարեւորութիւնն ալ
որ իգական տեսիլն վերաբերեալ առան
ձին պաշտօն մը ըլլալով շատ փափաքե
լի է որ աղջիկ տղայք ՚ի մանկութենէ
գոնէ անոր դիտաւոր մտանց միակերպ
կրթութիւն առնուն, եւ ոչ թէ իւրա
քանչիւր մօր ըստ իւր քմաց առաջնոր
դութեամբ փանդի ինչպէս կրնէ մեծն
Ֆեդրլօն։ «Աղջիկ տղոց մը դաստիա
րակելու համար նայելու է ընդհանրա
պէս՝ թէ անոր վիճակը ինչ պիտի ըլ
լայ, կեանքն ի՞նչ տեղեր պիտի անցնէ,
եւ ինչ դորձի ետեւէ պիտի ըլլայ»։

Սակայն մեր այս փափաքը միայն
Նիկոմիդիոյ դպրոցին համար չէ, այլ
եւ անոնց համար՝ որոնք ոյսօր դէպ ՚ի
յառաջագիմութեան զգալի շարժման մէջ
մտած են։ Բայց ի՞նչ բանք ցաւելէն
ի դատ այն տեղերուն համար՝ ուր որ
ունին ձեռնհասութիւն, այլ տակաւին
այս օրինակ կարեւորութեանց հարկն
զգացած չեն, կամ թէ ունին փափաք
այլ առ հարկի աղքատութեան իրձեր
նին սրտերնուն մէջ կմարի։ Իբր ՚ի պաշ
տօնէ ազգասիրաբար կ'յորդ որենք այն
ձեռնհաս տեղերուն տղայինք, եւ ի՞նչ

րենց թ. խորհրդայն ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք սահմանադրութեան այն տրամադրութեան վրայ՝ որ կհրամայէ երկուց սեռից ևս բարեկարգեալ դըպրոցներ ունենալու անհրաժեշտ պարտաւորութիւնը։ Իսկ այն տեղերը որ աղքատութիւնը փափաքէն աւելի զօրացած է, երանի թէ ձեռնհաս աղղալինք դժած աչքով ակնարկէին միանգամ, եւ ողորմէին այն թշուառ մանկաւոյն վրայ՝ զորոնք մանկական խանձարուրքէն հազիւ թէ ելած՝ ազիտութեան խաւարը կը ընկալայտէ, և անլոյծ կապանքով կկաշկանդէ, ո՛վ պիտի ըլլայ կապը քակողը, եթէ ոչ աղքայնոց ընկերութեանց կամայօժար սատարութիւնը, եւ յոսսայի է որ իրենք վաղածանօթ ըլլալով թէ մասնաւորաց կատարելութիւնը կամ թերութիւնը ընդհանուրին ալ կվերաբերի, պիտի կարկառեն անշուշտ ձեռուրնին նպաստել այնպիսեաց աղքատութեանը և հետեալ բարբառոյական զարդացմանը։ Բայց մեք ունիմք առ ջնհիս օրինակ մը, և կրիւթամբ ներկայացունել հասարակաց, օրինակ մը՝ որով կրնան շատ աղքատ գիւղօրէից Աղգայինք ևս սիրտ առնել և քաջալերուիլ։ Մեր վիճակին մէջ Քարցի անունով սակաւաթիւ գիւղը որ ապկեց յառաջ գալոցական բարեկարգութեան շարունակութիւն չկենալով կը թութեան սկզբունք անդամ չկայր, բայց այժմ բոլորովին պլափօխ եւ այնպիսի դահացուցիչ վիճակի մը մէջ մտած է դըպրոցը՝ որ անցելոյն հետ բաղդաւելով մեծ նշանակութեան արժանի է։ Եւ այս տարի ՚ի ներկայութեան Առժ. Սեւովբէ Վարդապետին Արարատեան քննութիւն մը ալ տուեր են փետր. ամսոյ 20ին, երբ Նորին Սրբութիւնը այն

կողմերը այցելութեան ելած էր։ Ուստի կփութանք շնորհակալութիւնն յայտնել տեղւոյն թ. խորհրդայն և Նանասեր եղբարց։ Իցիւ թէ յորդորուելով ամեն տեղ սակաւաւոր գիւղիս ցցուցած յառաջադիմական նշոյններէն, եւ չմնալ յօժարէին սոյն օրինակ աղքատիւական շանքերէ։ Յոյսը որ ամադրական ասպարէզին մէջ իւր առաջին շրջանը կկատարէ, պատիւ եւ մանաւանդ պարտք համարելով իրեն Աղգայնոց յառաջադիմութեան յորդոր եւ յոսաբեր ըլլալ կանխաւ կհատուցանէ իւր շնորհակալութիւնները՝ որոնց որ ուշագիւր եղած են Դպրոցական բարեկարգութեան, որ հիմն է եւ միակ միջոց ժողովրդական երջանկութեան։

Ն. Գ. Ս.

ԶՈՒՍԱՐՃԱԼԻ

Սկովոպայի կոմս մը՝ գեղեցիկ և շնորհալից ամուսին մ'ունէր զորմէ կզանկտէր եօթն էգ զաւակներու հետ մէկ արու մ'ալ գոնէ չծնելուն համար, այս առթիւ սէրն ալ պակասած էր։ Կոմսն յայտնեց թէ պիտի քառնակելու եւ ուրիշ մը հետ ամուսնանալու միտք ունի։ Կոմսուհին — ես ալ գոհ կըլլամ ըստ, միայն թէ ամուսնութեանս ժամանակ հետ բերածներս ինձի դարձունէք։ Դատ աղէկ ըսաւ Կոմսը՝ հիշ մէկ օժիտդ և ոչ իսկ մէկ իրաւունքդ մինչեւ յեալին դանկը չեմ խորեր։ — Ատոնք չեն իմ փնտռածներս, ալ կինդրեմ քեզնէ «մասպաշու թիւն» գեղեցիկութիւնս՝ զօրութիւնս՝ և ասն ատանին սէրը որով զքեզ միայն սիրեց»։ Կոմսը չիթեցաւ այս անկարծելի պահանջէն, եւ վիզն ինկալով յայտնեց իւր սխալանքը։

ՆԱՄԱՆԻ ԳՍՄ՝ ԶՕԴՈՒՍՈՒ ՈՒՂԱԵԼԻ Է՝
աղագ մ շԵՏԵԼԱԼ ԶԱՍՅԵԻԻ՝ Զմանս ու
Աս
այլ միայն բոլ. իմ մտադիր եւ Տնօրէն Միաբան
մանկութիւն Սերմաշու Զ. Ս. Աստուածածնի վա
նայ
ի Տպարանն։

Կարապետ Վ. Պատրիարքական փոխ.
 Մկրտիչ Վ. Խրիմեան
 Յակոբ Վ. Գաւազանակիր
 Սիմէօն Վ. Սէֆէրեան
 Ստեփան Վ.
 Տ. Յակոբ Գաճանայ Իւսկիւտարցի
 Ատտիկ Երրինեան
 Արշակ Յակոբեան
 Բարունակ Պէյ Բրթիկեան
 Մ. Բառնիկ Սէֆէրեան
 Գէորգ Ամիրայ Փափազեան
 Գէորգ Յակոբեան
 Գէորգ Պէյ Երամեան
 Գրիգոր Այլաթճեան
 Կարապետ Ամիրայ Պալեան
 Կարապետ Իւթիւճեան
 Կարապետ Յ. Փանոսեան
 Կարապետ Դ. Տաղէսեան
 Համբարձում Այաճաճեան
 Հայրապետ Յովնանիսեան :
 Կապր Գալէնտեան
 Ճանիկ Արամեան
 Մանկաւար Դայճի
 Մանուկ Պարոնեան
 Մատթէոս Պէյլիճեան
 Մարտիրոս Թովմաճանեան
 Մելքիան Թաշճիպաշքեան
 Մ. Սիլվա Լիսուրի Ռօդ.
 Միքայէլ Յակոբեան
 Մկրտիչ Նիզամեան
 Մկրտիչ Մէլպուրեան
 Մկրտիչ Մոմճեան
 Յակոբ Յովնանիսեան
 Մ. Յակոբ Ներսիսեան
 Յակոբ Միքայիլեան :
 Յարութիւն Էջէնտի Սարգիսեան
 Յարութիւն Լարր. Ս. Հրեշ. Նիկողէսայ
 Մ. Յարութիւն Յովնանիսեան
 Յարութիւն Սրբաճեան
 Յովակիմ Ֆէնքըճեան
 Յովնանիս Ինճիճեան
 Յովնանիս Ճիզճեան
 Յովնանիս Երիտանց
 Յովնանիս Պալլըճեան
 Յովնանիս Էջէնտի Հովնեանց
 Յովնանիս Մարգարեան
 Յովնանիս Յակոբով
 Յովնանիս Պէյ Տառեան
 Յովնանիս Տէրպիւնց
 Յովնանիս Վարժապետ Պրուսացի
 Յովնակ Փաշայ Վարդանեան
 Յովնակ Գափաճեան
 Պողոս Եաղճեան
 Ռաթէոս Պէյլիճեան
 Ռաճակ Փէշտիմարճեան «2 օր»
 Սանուշ Ընկ. Մայր Դպրոցին
 Սարգիս Պէյ Կ. Պալեան
 Սարգիս Մոմճեան
 Սեպուհ Սրմաբէշեան
 Սիմոն Գաւազանճեան
 Սիմոն Պէյ Պ. Տառեան
 Սուրեն Ա.
 Ստեփան Ամիրաղով
 Ստեփան Արթինով
 Ստեփան Փափազեան
 Վարդերէս Միսաքեան
 Փէթրաք Ալեանաքեան
 Բրիտանուտուր Ղազարոսեան

Ղ Ր Ն Ն Ճ Ը Լ Ի Ս Ր

Տ. Յովնանիս Մ. Կարապետեան

Տ. Սարգիս Սարգսեան
 Տ. Կարապետ Տ. Կարապետեան
 Մ. Գրիգոր Գաւազանեան
 Գրիգոր Մելքոնեան
 Խաչատուր Արամեան
 Կարապետ Ղըզըլեան
 Մանուկ Թըրրեան
 Մ. Մկրտիչ Այաճաճեան
 Մ. Յակոբ Վարդանեան
 Յակոբ Մարտեան
 Յարութիւն Տէրտեան
 Պետրոս Ղըզըլեան
 Պողոս Մէմիշեան
 Պողոս Էմմերեան

Ղ Ո Ւ Ր Տ Պ Է Լ Ե Ն Կ

Այաթիա Ղաֆճեան
 Մ. Անանիա Չափառեան
 Եղիսէ Կախիախեան
 Եղիա Չափառեան
 Մ. Թադէոս Իսրայիլեան
 Թաթէոս Տեստիճեան
 Կարապետ Կարճեան
 Մ. Մանուկ Փէրուճեան
 Միհայ Սէֆէրեան
 Մկրտիչ Պետիկեան
 Մ. Յակոբ Փէրուճեան
 Մ. Յակոբ Քէլէշեան
 Յակոբ Թէրգեան
 Մ. Յակոբ Վէլիեան
 Մ. Յարութիւն Քէլէշեան
 Յովնանիս Պոլիսեան
 Մ. Պատուական տէտիճեան
 Պետրոս Կապուտիկեան
 Մ. Պազու Սէֆէրեան
 Մ. Պողոս Սարայապետեան
 Մ. Սերուէ Պետիկեան

Մ Ա Ն Ի Ս Ա

Յակոբ Յ. Փափազեան
 Յովնանիս Վարժապետ Կարապետեան
 Սարգիս Տ. Կարապետեան

Մ Ե Ծ Ն Ո Ր Գ Ի Ի Դ

Տ. Ստեփան Լ Սիմոն Ա. Խափառեան
 Անճն. Ընկ. ՚ի միջին Թաղ
 Արամ. Ընկ. ՚ի վերին Թաղ
 Բարեգործ. Ընկ. ՚ի ճարտար Թաղ
 Դպրոց
 Վարդանանց Ընկ. ՚ի ստորին Թաղ

Մ Ի Զ Ա Գ Ի Ի Դ

Դպրոց
Մկրտիչ Մ. Նիկողոսեան

Մ Ո Ւ Ծ

Վարդան Մամիկոնեան
 Վրժն. Ս. Մարինի & Նուէր Վ. Մ.

Մ Ո Ւ Ր Ա Տ Ճ Ա Յ

Տ. Գէորգ Գաճանայ

Ն Ի Կ Ո Մ Ի Դ Ա Յ

Տ. Յակոբ Գաճանայ
 Թադուտր Վարժապետ Ճէննիճեան
 Թադուտր Մ. Յ. Ղազարոսեան
 Մ. Կարապետ Յ. Խ. Գաւազանայ
 Մելքոն Սուքիսեան
 Մ. Յակոբ Խ. Կարապետեան

Մ. Յակոբ Յ. Խ. Գաւազանայ
 Յակոբոս Մկրտիչ Տօպաշեան
 Յովնանիս Մ. Յ. Ղազարոսեան
 Վրժն. Աղջկ. «Նուէր Հաղգի Պէյլի»

Ն Ո Ր Գ Ի Ի Դ

Մարտիրոս Աթուակալ
 Պողոս Տ. Սարգսեան

Չ Մ Ծ Կ Ա Մ Ա Գ

Համբարձում Սարբ Գէշիշեանց
 Մէրկէր Ասիկեան

Պ Ա Ր Տ Ի Զ Ա Կ

Գաճանայ
 Արգար Թովմայեան
 Բարսեղ Այիշանեան
 Գէորգ Երրինեան
 Գէորգ Լիլլօղեան
 Մ. Գրիգոր Տ. Անգրեանեան
 Մ. Գրիգոր Մարտեան
 Թորոս Միհայեան
 Մ. Խաչերես Յ. Խաչերեան
 Մ. Կարապետ Տ. Կարապետեան
 Մ. Մկրտիչ Տ. Խաչերեան
 Մ. Մկրտիչ Տ. Յակոբեան
 Յակոբ Ղարաէլէկեան
 Յարութիւն Այվաղեան
 Յովնանիս Մկրտեան
 Յովնանիս Պօղիկեան
 Աւսումնասիրաց ընկերութիւն
 Պօղոսիկ Շամբրամեան
 Ռուբէն Ճէնտալեան
 Մ. Ստեփան Նալպանտեան
 Վրժն. աղջկանց «Նուէր Հաղգի Պէյլի»

Պ Ր Ո Ւ Ս Ա

Յովակիմ Ամիրայեան

Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

Միսիթարեան Հարբ

Տ Ա Ղ Գ Ի Ի Դ

Տ. Գալուստ Գաճանայ

Տ Ե Ն Ի Զ Լ Ի

Տ. Ներսէս Գաճանայ Պարտիզակցի

Տ Ր Ա Պ Ի Զ Ո Ն

Խորեն. Ընթ. « միջն. Մախուխեանի »

Փ Ա Զ Ա Ր Գ Ի Ի Դ Ի Դ Պ Ր Ո Յ Գ

Դպրոց Չէնկիլէրի
 Դպրոց Շախշախի
 Դպրոց Խըլճ գիւղի
 Դպրոց Չուխուր գիւղի
 Դպրոց Բարձիի
 Դպրոց Եւլախտէրէի
 Դպրոց Մէրտէկէօղի
 Դպրոց Քէրէմէթի
 Դպրոց Սէօլէօղի

Փ Ա Ր Ի Զ

Յովնանիս Պէյ Պ. Տառեան

Ֆ Ե Ր Ի Զ Լ Ի

Տ. Մարտիրոս Գաճանայ
 Խաչատուր Տ. Պօղոսեան

ՊԱՅՄԱՆՔ ԸՆԿՆՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՅԱԼ ԿՆՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ամեն ամսոյ սկիզբն 24 էրեւ ըստածալ զրիւք
Տարեկան գինն է ստանց ծախուց ճանապարհի եւ ԿԱՆԽԻԿ հաստույանելի 2 ար-
ծաթ մէճիտիէ:

Ստորագրութիւնք Օգոստոսի սկիզբէն կսկսին:
Միայն մէկ ամսատեարին գինը 6 ղաւաւ:

ԳՈՐԾԱԿԱԼՔ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. Պ. Յովսէփ Գափաֆեան Գրաւաճառ 'ի Մանուա վաւայ:
Ի ԶՄԻՌՆԻԱ. Հայրապետ աղայ Շահվէքիւհան:
Ի ԿԱՐԻՆ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Յարութիւն աղայ Ղէնէվիւհան:
Ի ՆԻԿՈՍԻՂԱ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Մ. Յակոբ աղայ Յ. Խաղէզ Գաապարեան:
ՅԱՏԱՐԱԶԱՐ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Մ. Յարութիւն աղայ Տայէրեան:
Ի ԿՈՂՄԱՆՍ ԿԵՅՎԷՅԻ. Յակոբ Պատուելի Պէյլէրեան:
Ի ՊԱՐՏԻՉԱԿ. Մահտեսի Մկրտիչ Աղայ Տ. Յակոբեան:
Ի ՄԵԾ ՆՈՐ ԳԻՒՂ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Ստեփան աղայ Պալթայեան: